

The Attachment of Adolescent Mothers to their Children: Behavioral Science Perspective¹

Yoswadee Yoosuk²
Amaraporn Surakarn³
Thasuk Junprasert⁴

Received: August 05, 2020 Revised: January 27, 2021 Accepted: January 28, 2021

Abstract

Pregnancy in adolescents is a social problem that affects many dimensions both adolescent mothers, their families, including children born from adolescent mothers. Pregnancy in the absence of readiness would make the role of motherhood of adolescent girls cannot be properly affecting the development of the physical, social, emotional/psychological aspects of the child. This article aims to present the meaning and importance of affectionate attachment. Attachment behavior Factors Influencing attachment and guidelines for promoting and developing adolescent mothers' attachment with their children in the behavioral science perspective. That is to show the attachment of adolescent mothers to their children including the response of children to adolescent mothers this behavior is caused by many factors such as biological factors physiological development emotional development including intuition. Which the effect of showing attachment of adolescent mothers to this child affect the growth of the body and the emotions of the children as well as affect feelings of affection and attachment and the care that adolescent mothers show to their children. By showing appropriate adolescent mothers attachment arise from learning from experience accurately and receiving social support in various fields. Which creates a strong attachment between adolescent mothers and their children as a protection factor against improper parenting including the abuse of children.

Keywords: adolescent mothers, attachment, attachment behavior

¹ This paper submitted in partial fulfillment of Doctoral Dissertation in Applied Behavioral Science Research, Behavioral Science Research Institute, Srinakharinwirot University

² Graduate Student, Doctoral Degree in Applied Behavioral Science Research, Behavioral Science Research Institute, Srinakharinwirot University. E-mail: yypeung@hotmail.com

³ Assistant Professor at Graduate School, Srinakharinwirot University

⁴ Assistant Professor at Behavioral Science Research Institute, Srinakharinwirot University

ความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นต่อบุตร: มุมมองทางพฤติกรรมศาสตร์¹

ยศวดี อยู่สุข²

อมราพร สุรการ³

ฐาศุภร์ จันประเสริฐ⁴

บทคัดย่อ

การตั้งครรภ์ในวัยรุ่น เป็นปัญหาทางสังคมที่ส่งผลกระทบในหลายมิติ ทั้งต่อหญิงวัยรุ่นตั้งครรภ์ ครอบครัว รวมทั้งบุตรที่เกิดจากมารดาวัยรุ่น การตั้งครรภ์ในภาวะที่ยังขาดความพร้อม ย่อมทำให้การแสดงบทบาทการเป็นมารดาของหญิงวัยรุ่น ไม่สามารถเป็นไปได้อย่างเหมาะสม ส่งผลต่อการพัฒนาการทางร่างกาย สังคม อารมณ์/ จิตใจ ของบุตร บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอถึงความหมายและความสำคัญของความรักใคร่ผูกพัน พฤติกรรมความรักใคร่ผูกพัน ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการสร้างความรักใคร่ผูกพัน และแนวทางในการส่งเสริมและพัฒนาความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นที่มีต่อบุตร ในมุมมองทางพฤติกรรมศาสตร์ กล่าวคือ การแสดงความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นต่อบุตร รวมทั้งการตอบสนองของบุตรต่อมารดาวัยรุ่น เป็นพฤติกรรมที่เกิดมาจากหลายปัจจัย อาทิ ปัจจัยทางชีวภาพ พัฒนาการทางสรีระวิทยา พัฒนาการด้านอารมณ์จิตใจ รวมไปถึงสัญชาตญาณ ซึ่งผลของการแสดงความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นต่อบุตรนี้ ส่งผลต่อการเจริญเติบโตทางร่างกาย และอารมณ์จิตใจของบุตร รวมไปถึงส่งผลต่อความรู้สึกรักใคร่ผูกพัน และความใส่ใจที่มารดาวัยรุ่นจะแสดงออกต่อบุตร โดยการแสดงความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นที่เหมาะสม เกิดขึ้นได้จากการเรียนรู้จากประสบการณ์ อย่างมีแบบแผน และการได้รับการสนับสนุนทางสังคมในด้านต่างๆ ซึ่งการสร้างความรักใคร่ผูกพันให้เกิดขึ้นระหว่างมารดาวัยรุ่นต่อบุตรเป็นเสมือนปัจจัยป้องกันการเลี้ยงดูบุตรที่ไม่เหมาะสม รวมถึงการกระทำทารุณกรรมในเด็กได้

คำสำคัญ: มารดาวัยรุ่น, ความรักใคร่ผูกพัน, พฤติกรรมรักใคร่ผูกพัน

¹ บทความวิชาการนี้เป็นส่วนหนึ่งของปริญญานิพนธ์ระดับดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์ สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

² นิสิตปริญญาเอก สาขาวิชาการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์ สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
อีเมล: yypeung@hotmail.com

³ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประจำบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

⁴ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประจำสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

บทนำ

การตั้งครรภ์ในวัยรุ่น เป็นปัญหาทางสังคม ที่มีผลกระทบในเชิงโครงสร้างต่อหลายระบบ สังคม อาทิ โครงสร้างเชิงประชากร โครงสร้างทางเศรษฐกิจ/สังคม โครงสร้างของสถาบันครอบครัว รูปแบบความสัมพันธ์ในครอบครัว รวมทั้งผลกระทบต่อตัวหญิงวัยรุ่นตั้งครรภ์และครอบครัวของวัยรุ่นตั้งครรภ์อีกด้วย โดยวัยรุ่นหมายถึงบุคคลที่อยู่ในช่วงอายุ 10-19 ปี ที่มีการเจริญเติบโตและพัฒนาการที่รวดเร็วมาก เป็นช่วงที่ร่างกายมีการขยายขึ้น มีผลกำลังและความสามารถในการเจริญพันธุ์ มีความคิดอ่านที่เป็นนามธรรมมากขึ้น (Ministry of Public Health, 2016) จากสถิติอัตราการคลอดในวัยรุ่นของประเทศไทย เริ่มมีอัตราการเพิ่มสูงขึ้น อย่างเห็นได้ชัดในช่วง พ.ศ.2546 -2557 โดยอัตราการคลอดในวัยรุ่นอายุ 15-19 ปี ต่อประชากรหญิง 1,000 คน เพิ่มจากร้อยละ 39.2 เป็นร้อยละ 47.9 หลังจากนั้นในระยะ พ.ศ. 2559-2562 อัตราการคลอดในวัยรุ่น มีแนวโน้มลดลง เท่ากับร้อยละ 42.5 ต่อประชากรหญิง อายุ 15-19 ปี 1,000 คน ในปี 2559 เป็นร้อยละ 31.3 ในปี 2562 ซึ่งจากข้อมูลการสำรวจพฤติกรรมการมีเพศสัมพันธ์และการคุมกำเนิด โดยสำนักกระบวนวิชา กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข พบว่ามีแนวโน้มการคุมกำเนิดด้วยการใช้ถุงยางอนามัยเพิ่มสูงขึ้น ทำให้สถิติในการตั้งครรภ์และการคลอดบุตรลดลง ถึงแม้ว่าสถิติการตั้งครรภ์และการคลอดบุตรของวัยรุ่นจะมีแนวโน้มลดลงดังกล่าว แต่พบว่าอัตราป่วยโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ในวัยรุ่นและเยาวชนอายุ 15-24 ปี มีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่ปี พ.ศ.2553-2562 (Ministry of Public Health, 2019) จากข้อมูลดังกล่าว สะท้อนให้เห็นว่าการตั้งครรภ์ในหญิงวัยรุ่น เป็นการตั้งครรภ์ที่ขาดความพร้อมในด้านต่าง ๆ อาทิ ความพร้อมทางด้านร่างกาย การเจริญพันธุ์ ความพร้อมทางด้านวุฒิภาวะ การตัดสินใจ และความพร้อมทางด้านสังคม เนื่องจากวัยรุ่นอยู่ในวัยของการศึกษาเล่าเรียน ความพร้อมทางด้านเศรษฐกิจ ยังไม่มีอาชีพและรายได้ที่แน่นอน เพื่อรองรับภาระค่าใช้จ่ายในการเลี้ยงดูบุตร การขาดความพร้อมในด้านต่างๆ นับได้ว่าการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นเป็น “การตั้งครรภ์ไม่พึงประสงค์” ซึ่งนำไปสู่การทำแท้งและความเสี่ยงจากภาวะแทรกซ้อนที่ตามมา (Sukrat, 2014)

การตั้งครรภ์ในภาวะที่ยังขาดความพร้อมในด้านต่างๆ ย่อมส่งผลกระทบต่อทั้งตัวมารดาวัยรุ่นเอง และบุตรที่เกิดจากการตั้งครรภ์ ซึ่งผลกระทบของการตั้งครรภ์ในวัยรุ่น แบ่งออกได้เป็น 3 มิติ ได้แก่ มิติที่ 1 ผลกระทบทางด้านร่างกายของมารดาวัยรุ่นและทารก กล่าวคือพัฒนาการทางด้านร่างกายของวัยรุ่น คือมีการเจริญเติบโตอย่างก้าวกระโดด การพัฒนาของกล้ามเนื้อ และฮอร์โมนในร่างกาย การตั้งครรภ์ในวัยรุ่นส่งผลให้การเจริญเติบโตของร่างกายมารดาวัยรุ่นหยุดชะงักไป และทำให้เกิดภาวะแทรกซ้อนในระหว่างการตั้งครรภ์ได้มากกว่าหญิงตั้งครรภ์ที่มีอายุมากกว่า 20 ปี ซึ่งภาวะแทรกซ้อนที่เกิดขึ้น ได้แก่ ภาวะทุพโภชนาการ ภาวะโลหิตจาง การขาดโปรตีน วิตามินและธาตุเหล็ก ซึ่งภาวะแทรกซ้อนดังกล่าวส่งผลโดยตรงต่อสุขภาพของทารก คือ ทำให้เกิดโอกาสเสี่ยงในการคลอดก่อนกำหนด ภาวะขาดออกซิเจนในระหว่างคลอด และภาวะที่ทารกมีน้ำหนักตัวน้อยกว่าเกณฑ์ (Boonlee, 2014; Jimarsa, 2012 ; Arayajaru, 2012) มิติที่ 2 ผลกระทบทางด้านอารมณ์จิตใจของมารดาวัยรุ่น ซึ่งเป็นวัยที่แสวงหาอัตลักษณ์แห่งตนเอง การพัฒนาทางความคิดที่เป็นนามธรรม การตั้งครรภ์ในภาวะที่ขาดความพร้อม ซึ่งอาจต้องปกปิดเรื่องการตั้งครรภ์ ทำให้มารดาวัยรุ่นเกิดความวิตกกังวล ความเครียด ความรู้สึกผิด และความรู้สึกสองฝักสองฝ่าย ซึ่งความรู้สึกต่าง ๆ เหล่านี้ นำไปสู่เจตคติในทางลบต่อการตั้งครรภ์ และมองการ

ตั้งครรภ์เป็นสิ่งที่รบกวนชีวิต สร้างปัญหาให้กับตนเองและครอบครัว ซึ่งอาจนำไปสู่การตัดสินใจยุติการตั้งครรภ์ที่เป็นอันตราย หรือการทอดทิ้งและทำร้ายบุตรเมื่อคลอดออกมา ดังที่ปรากฏเป็นข่าวในสื่อต่าง ๆ (Suwannasom, 2014; Joomfong, 2014; Plangwan, 2012) และมิติที่ 3 ทางด้านเศรษฐกิจและสังคม มารดาวัยรุ่นเป็นวัยแห่งการศึกษาเล่าเรียน มีความจำเป็นต้องพึ่งพาผู้ปกครองและครอบครัวทางด้านเศรษฐกิจ รวมทั้งค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน การตั้งครรภ์ในวัยรุ่น ส่งผลให้ต้องออกจากการศึกษากลางคัน และไม่สามารถประกอบอาชีพเพื่อหารายได้ มีความจำเป็นต้องพึ่งพิงครอบครัว ซึ่งการขาดการศึกษานำไปสู่การขาดรายได้ และปัญหาเศรษฐกิจภายในครอบครัว ส่งผลให้ทารกที่คลอดออกมาได้รับการเลี้ยงดูที่ไม่เหมาะสม (Nuiman, 2011; Audiya, 2014; Srisomboon, 2013)

ผลกระทบจากการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นที่ได้กล่าวมา ไม่เพียงแต่ส่งผลต่อมารดาวัยรุ่น หากแต่ยังส่งผลไปถึงบุตรที่เกิดจากมารดาวัยรุ่นด้วย ดังนั้นการส่งเสริมและพัฒนาให้มารดาวัยรุ่น รวมทั้งสังคมทั่วไปเกิดความรู้ความเข้าใจ และตระหนักถึงความสำคัญของ “ความรักใคร่ผูกพัน” (Attachment) ระหว่างมารดาวัยรุ่นต่อทารก จึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากความรักใคร่ผูกพัน เป็นสายใยแห่งความสัมพันธ์ที่มีความสำคัญและมีความหมายต่อพัฒนาการ และเป็นรากฐานสำคัญของชีวิตมนุษย์ เป็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างมารดาและบุตรที่ส่งผลต่อพฤติกรรมและการแสดงออกที่มารดามีต่อบุตร ที่มีความมั่นคง สม่ำเสมอ และมีขอบเขต (Bowlby, 1969) ซึ่งแนวคิดทฤษฎีความรักใคร่ผูกพัน (Attachment theory) ของ Bowlby ได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาให้เกิดรูปแบบความสัมพันธ์ที่มีความมั่นคง (Secure) ซึ่งถือเป็นรูปแบบความสัมพันธ์ที่จะเกิดประโยชน์ต่อพัฒนาการในลำดับขั้นต่อไปของมนุษย์ ซึ่งบุตรที่ได้รับการรักใคร่ผูกพันจากมารดาจะมีพัฒนาการไปในทางบวกทั้งทางร่างกายและจิตใจ และผลของความรักใคร่ผูกพันระหว่างมารดาวัยรุ่นต่อบุตร ไม่เพียงส่งผลต่อพัฒนาการทางร่างกายและจิตใจของบุตรเท่านั้น หากแต่ความรักใคร่ผูกพันยังเป็นเสมือนเกราะป้องกันพฤติกรรมความเสี่ยงดูที่ไม่เหมาะสมของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกต่อบุตรอีกด้วย จากการศึกษาของ Moncher (1996) พบว่า มารดาที่มีรูปแบบความสัมพันธ์ที่ไม่มั่นคงต่อบุตร อาทิ ความสัมพันธ์แบบสองฝักสองฝ่าย คือความสัมพันธ์ที่บิดามารดาหรือผู้ดูแลตอบสนองความต้องการของเด็กอย่างไม่สม่ำเสมอ บางครั้งให้ความรักความเอาใจใส่อย่างมาก บางครั้งไม่ให้ความสนใจหรือทอดทิ้งเด็ก และความสัมพันธ์แบบหลีกเลี่ยงถอยหนี ที่เกิดจากบิดามารดาหรือผู้ดูแลปฏิเสธเด็ก ทำให้เด็กไม่มีความรู้สึกผูกพัน และไม่แสดงความรู้สึกต่อผู้ดูแล มีความสัมพันธ์กับความเสี่ยงที่มีโอกาสที่จะทำร้ายหรือทำทารุณกรรมต่อบุตรได้มากกว่ามารดาที่มีรูปแบบความสัมพันธ์ที่มั่นคง สอดคล้องกับการศึกษาของ Lo et al. (2019) ที่ได้ทำการศึกษาแบบอภิมาน (Meta-analysis) ถึงความเกี่ยวข้องระหว่างความสัมพันธ์ที่ไม่มั่นคงในผู้ใหญ่มีผลต่อรูปแบบการเลี้ยงดูที่ผิดปกติซึ่งเพิ่มความเสี่ยงต่อการกระทำทารุณกรรมเด็ก ซึ่งจากการวิเคราะห์ข้อมูลอย่างเป็นระบบพบว่าความสัมพันธ์ที่ไม่มั่นคงมีความสัมพันธ์กับการกระทำผิดต่อเด็ก ในขณะการศึกษา Sousa et al. (2011) ชี้ให้เห็นว่าเด็กวัยรุ่นที่เคยมีประวัติถูกกระทำทารุณกรรม และเคยรับรู้ถึงความรุนแรงในครอบครัว เป็นเด็กวัยรุ่นที่มีความรักใคร่ผูกพันกับบิดามารดา ในระดับน้อย และพบว่าความรักใคร่ผูกพันในลักษณะที่มั่นคงระหว่างบิดามารดาและวัยรุ่น มีผลอย่างยิ่งต่อการลดความเสี่ยงในเรื่องของพฤติกรรมความรุนแรงของเด็กวัยรุ่นได้ จากสถานการณ์ปัญหาที่การตั้งครรภ์ในวัยรุ่นมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น และผลการศึกษาก่อนหน้านี้ที่

ได้ทำการศึกษาค้นคว้าถึงความสำคัญของความรักใคร่ผูกพันที่มารดามีต่อทารก ซึ่งมีผลอย่างมากต่อการพัฒนาการทางร่างกาย จิตใจ สังคมและสติปัญญาของทารก

การเป็นมารดาวัยรุ่น ซึ่งเกิดการตั้งครรภ์ที่ยังขาดความพร้อมในหลายด้าน การส่งเสริมให้มารดาวัยรุ่นตระหนักถึงความสำคัญและความจำเป็นของความรักใคร่ผูกพันต่อทารกจึงเป็นสิ่งที่ควรพัฒนาให้เกิดแก่มารดาวัยรุ่นเป็นอย่างยิ่ง หากพิจารณาในมุมมองเชิงพฤติกรรมศาสตร์ จะพบว่ามารดาวัยรุ่น เป็นช่วงวัยแห่งการเรียนรู้และจดจำ รวมถึงการแสดงพฤติกรรมเลียนแบบ ตามแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social learning theory) ของ Bandura ที่อธิบายถึงการแสดงพฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้ ผ่านการสังเกต และแสดงพฤติกรรมเลียนแบบ หรือการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจากประสบการณ์ตรง ซึ่งการเรียนรู้ที่จะแสดงพฤติกรรมรักใคร่ผูกพันที่เหมาะสมต่อบุตรของมารดาวัยรุ่นนั้น สามารถพัฒนาให้เกิดขึ้นได้ทั้งจากการกระตุ้นให้เกิดประสบการณ์จากการดูแลบุตรด้วยตนเอง หรือแม้แต่การให้ความรู้ผ่านสื่อ การสาธิต แนะนำแนวทางในการปฏิบัติ เพื่อให้ได้มาซึ่งพฤติกรรมที่มีความเหมาะสม และมีประโยชน์ต่อบุตร ซึ่งการแสดงพฤติกรรมรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นต่อบุตรมีส่วนอย่างมากที่จะป้องกันการเลี้ยงดูไม่เหมาะสม อีกทั้งยังเป็นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในรุ่นถัดไปที่เกิดจากมารดาที่เป็นวัยรุ่น ให้เป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพ ไม่เป็นผู้ผลิตปัญหาซ้ำ และการแสดงพฤติกรรมรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นที่มีต่อบุตรที่เหมาะสม จะทำให้บุตรเกิดสภาพภายในใจที่มีต่อตนเองและต่อผู้ดูแลในทางบวก ซึ่งเกิดจากประสบการณ์ที่บุตรได้รับการดูแลจากบิดา-มารดา

การตั้งครรภ์ในวัยรุ่นยังคงเป็นปัญหาสังคมที่มีความสำคัญ และมีผลต่อวัยรุ่นที่ตั้งครรภ์ ครอบครัวของมารดาวัยรุ่น รวมถึงบุตรที่เกิดจากมารดาวัยรุ่น การตั้งครรภ์ในสภาวะที่ยังขาดความพร้อมในด้านต่างๆ ย่อมก่อให้เกิดปัญหาตามมา ทั้งนี้การแก้ไขและป้องกันปัญหาที่จะเกิดตามมาจากปัจจัยเหล่านี้ สามารถทำได้โดยการเริ่มต้นจากการให้ความรู้ความเข้าใจ และพัฒนาการสร้าง “ความรักใคร่ผูกพัน” ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งที่เป็นเสมือนเกราะป้องกันปัญหา บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเรียบเรียงนำเสนอถึงความหมายและความสำคัญของความรักใคร่ผูกพัน พฤติกรรมความรักใคร่ผูกพัน ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการสร้างความรักใคร่ผูกพัน และแนวทางในการส่งเสริมและพัฒนาความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นที่มีต่อบุตร มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

แนวคิดทฤษฎีความรักใคร่ผูกพัน

ทฤษฎีความรักใคร่ผูกพัน หรือ Attachment theory เป็นที่ทฤษฎีที่อธิบายเรื่องความสัมพันธ์ทฤษฎีแรกที่ถูกค้นพบและพัฒนาโดย Bowlby (1969) นักจิตวิทยาชาวอังกฤษ เป็นแนวคิดที่พัฒนาคิดค้นต่อยอดจากทฤษฎีทางจิตวิทยาดั้งเดิม โดย Bowlby ได้พัฒนาแนวคิดนี้ขึ้นมาจากการสังเกตการแสดงพฤติกรรมของสัตว์เลี้ยงบุตรด้วยนม และพัฒนามาสู่การสังเกตพฤติกรรมได้ตอบ และปฏิสัมพันธ์ระหว่างทารกและมารดา โดยเชื่อว่าความผูกพันระหว่างทารกและผู้ดูแล เป็นสิ่งที่ตอบสนองต่อกันระหว่างทั้งสองฝ่าย มิได้เกิดขึ้นจากการพัฒนาการตามวัยของทารกแต่เพียงอย่างเดียวตามทฤษฎีจิตวิทยาพัฒนาการดั้งเดิม ต่อมาได้มีนักจิตวิทยาได้พัฒนาต่อยอดแนวคิดทฤษฎีความรักใคร่ผูกพันให้มีความชัดเจนและเฉพาะเจาะจงมากขึ้นไปอีก อาทิ การค้นพบลักษณะของความรักใคร่ผูกพันที่แบ่งออกได้เป็น 4 ลักษณะ โดย Ainsworth et al. (1978) ด้วยการทดลอง Strange situation (Holmes & Farnfield, 2014) ต่อมา Klaus and Kennell (1982) สนใจเกี่ยวกับเรื่องของความรักใคร่ผูกพัน

ระหว่างบิดามารดา หรือผู้เลี้ยงดูกับทารกตามแนวคิดของ Bowlby ที่ได้กล่าวถึงสายสัมพันธ์หรือความผูกพัน (Bonding) ว่าเป็นความรู้สึกของบิดามารดาที่มีต่อทารก ซึ่งเกิดขึ้นทันทีหลังจากที่ทารกคลอดออกมา โดยจะนำเสนอตามลำดับ ดังต่อไปนี้

องค์ประกอบและประเภทของความรักใคร่ผูกพันตามแนวคิดทฤษฎีของโบว์ลบี

Bowlby (1969) ได้อธิบายว่า ความรักใคร่ผูกพัน เป็นลักษณะของความสัมพันธ์ระหว่างทารกและผู้ดูแล ซึ่งมีความเฉพาะเจาะจง และมีขอบเขต ที่ทำให้ทารกเกิดความรู้สึกปลอดภัย มั่นคง และได้รับการปกป้องคุ้มครอง และมีปฏิสัมพันธ์ตอบสนองซึ่งกันและกัน เป็นสายสัมพันธ์ทางอารมณ์ที่ส่งผลให้ทารกเจริญเติบโตขึ้นเป็นผู้ที่มีความมั่นคงทางอารมณ์ มีบุคลิกภาพที่เหมาะสม สามารถทำงานและอยู่ร่วมในสังคมกับผู้อื่นได้ ซึ่งประสบการณ์การได้รับความรักใคร่ผูกพันและสัมพันธ์ภาพ ระหว่างทารกและผู้ดูแล มีความสำคัญและส่งผลอย่างยิ่งต่อ พัฒนาการและพฤติกรรมของมนุษย์ โดยลักษณะเฉพาะของความรักใคร่ผูกพันประกอบด้วย ความต้องการที่จะอยู่ใกล้กับบุคคลที่รู้สึกผูกพัน (Proximity maintenance) ความต้องการบุคคลที่มีความผูกพัน และเป็นที่พึ่งพิงได้ เมื่อเผชิญความกลัว หรืออันตราย (Safe haven) ความต้องการความผูกพันกับบุคคลที่เป็นเสมือนฐานราก ที่พึ่งพิง ที่มีความมั่นคง ปลอดภัย เพื่อให้ทารกเกิดความมั่นใจที่จะสำรวจสิ่งต่าง ๆ รอบตัว (Secure base) และความกังวลใจเมื่อต้องแยกจากบุคคลที่มีความผูกพัน (Separation distress)

ต่อมา Ainsworth et al. (1978) ได้ทำการทดลองต่อยอดจากทฤษฎีของ Bowlby โดยทำการทดลองความรักใคร่ผูกพันระหว่างทารกกับผู้ดูแล ด้วยสถานการณ์แปลก “Strange situation” เน้นที่การสังเกตพฤติกรรมของทารกจากสถานการณ์การแยกจาก (Separation) และพฤติกรรมแสดงออกเมื่อได้พบกับมารดา หรือผู้ดูแลอีกครั้งหลังการแยกจาก (Reunion) โดยการจำลองสถานการณ์เพื่อทดสอบพฤติกรรมของทารก ที่แสดงออกต่อผู้ดูแลในบริบทที่กำหนด ได้แก่ 1) ผู้ดูแลอยู่กับทารกในห้องที่มีของเล่น โดยมารดาให้ความสนใจต่อทารก 2) ให้มีคนแปลกหน้าเข้ามาในห้องและพูดคุยกับผู้ดูแล 3) ให้ผู้ดูแลออกจากห้องไป เหลือแต่ทารกและคนแปลกหน้า 4) ให้มารดากลับเข้ามาป้อนทารกโดยมีคนแปลกหน้าอยู่ด้วย 5) ให้คนแปลกหน้าออกไปจากห้อง 6) ให้มารดาออกจากห้องไปและให้ทารกอยู่คนเดียวในห้อง 7) ให้คนแปลกหน้าเข้ามาป้อนทารก และ 8) มารดากลับเข้ามาในห้องเพื่อป้อนทารก จากการทดลองดังกล่าว Mary Ainsworth สรุปได้ถึงประเภทของความรักใคร่ผูกพัน แบ่งออกเป็น 4 ลักษณะ

1. แบบมั่นคง (Secure attachment) ร้อยละ 70 ของทารกที่ทำการทดลอง มีพฤติกรรมที่แสดงออกถึงความกังวลใจเมื่อต้องแยกจากมารดา ปฏิเสธคนแปลกหน้า ยกเว้นมีมารดาอยู่ด้วย และรู้สึกยินดีเมื่อมารดากลับมาหาหลังจากที่แยกจากไป ซึ่งเด็กที่มีความผูกพันในลักษณะที่มีความมั่นคงกับบิดามารดาหรือผู้เลี้ยงดู จะไม่มีความกังวลเมื่อผู้เลี้ยงดูห่างไปไกล หรือมองไม่เห็นผู้เลี้ยงดูชั่วคราว เนื่องจากมีความมั่นใจว่าบิดามารดาหรือผู้ดูแลต้องกลับคืนมา เด็กจะมีลักษณะมั่นใจในตัวเอง กล้าทำ กล้าสำรวจสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัว

2. แบบวิตกกังวล (Ambivalent attachment) ร้อยละ 15 ของทารกที่ทำการทดลอง มีพฤติกรรมที่แสดงออกถึงความกังวลใจอย่างชัดเจนเมื่อต้องแยกจากมารดา และกลัวคนแปลกหน้าอย่างยิ่ง เข้าหามารดา แต่ปฏิเสธมารดาเมื่อมารดากลับมาหาหลังจากที่แยกไป เนื่องจากพฤติกรรมของบิดามารดาหรือผู้ดูแลที่ตอบสนอง

ความต้องการของเด็กอย่างไม่สม่ำเสมอ บางครั้งให้ความรักและความเอาใจใส่อย่างมาก บางครั้งไม่ให้ความสนใจหรือทอดทิ้งเด็ก ทำให้เด็กไม่ได้รับการตอบสนองที่มีความสม่ำเสมอ คงที่ เมื่อเด็กโตขึ้นจะเป็นผู้ที่มีพฤติกรรมชอบหมกมุ่น ขาดความยืดหยุ่น

3. แบบหลีกเลี่ยง (Avoidant attachment) ร้อยละ 15 ของทารกที่ทำการทดลอง มีพฤติกรรมที่แสดงออกมาไม่สนใจเมื่อต้องแยกจากมารดา และสามารถเล่นได้อย่างมีความสุขกับคนแปลกหน้า และไม่สนใจเมื่อมารดา กลับเข้ามาหาอีกครั้งหลังจากที่แยกออกไป เนื่องจากบิดามารดาหรือผู้เลี้ยงดูปฏิเสธไม่ยอมรับเด็ก ทำให้เด็กไม่มีความผูกพัน และหลีกเลี่ยงความรู้สึกที่จะแสดงออกต่อบิดามารดาหรือผู้ดูแล เมื่อเด็กโตขึ้นจะมีลักษณะไม่เห็นคุณค่าของความสัมพันธ์ และไม่มีสัมพันธ์ภาพ

4. แบบไม่มีระเบียบ (Disorganize attachment) ที่ต่อมา Main and Solomon ได้ทำการศึกษาต่อยอดพบว่า ร้อยละ 4 ของทารกที่ทำการทดลองในลักษณะเดียวกันมีรูปแบบความสัมพันธ์แบบไม่มีระเบียบ (Disorganize attachment) ที่แสดงถึงรูปแบบความสัมพันธ์ที่ไม่มีความสอดคล้องกัน เนื่องจากเด็กถูกทอดทิ้ง ร้อยละ 90 เป็นเด็กที่ถูกทารุณกรรม โดยสืบเนื่องมาจากผู้เลี้ยงดูเคยมีประวัติถูกทารุณกรรมมาก่อน เด็กจะมีความสับสนระหว่างการอยากเข้าใกล้และการถอยห่างจากผู้ดูแล เนื่องมาจากการตอบสนองที่เด็กได้รับอย่างไม่สม่ำเสมอจากผู้ดูแล หรือไม่สามารถตอบสนองความต้องการทางด้านร่างกาย อารมณ์จิตใจของเด็กได้ เมื่อโตขึ้นเด็กที่ได้รับการดูแลในลักษณะนี้ จะเป็นคนที่ไม่สามารถจัดการกับปัญหาต่างๆ ได้ และไม่สามารถเป็นบิดามารดาหรือผู้เลี้ยงดูที่ดีได้ กล่าวได้ว่า บิดามารดาหรือผู้ดูแลที่ให้การดูแลและสร้างสัมพันธ์ภาพกับเด็กในลักษณะนี้ ล้วนเป็นเด็กที่เคยได้รับการดูแลในลักษณะเดียวกันมาก่อนเช่นกัน

จากการศึกษาทดลองดังกล่าว ได้มีการตั้งสมมติฐานที่เกี่ยวข้องกับผู้เลี้ยงดู คือ รูปแบบความรักใคร่ผูกพันระหว่างผู้ดูแลกับทารกนั้น ขึ้นอยู่กับพฤติกรรมของผู้ดูแล ในช่วงวิกฤตของพัฒนาการตามวัย สามารถแสดงเป็นตารางได้ดังนี้

ตาราง 1

ประเภทของความรักใคร่ผูกพันและประวัติการเลี้ยงดู

คุณภาพของการให้การดูแล		วิธีการจัดการกับปัญหา	ประเภทของความผูกพัน
ตอบสนอง	ให้ความรัก	จัดการปัญหาได้	แบบมั่นคง
ไม่ตอบสนอง	ปฏิเสธ	จัดการปัญหาได้	ไม่มั่นคง แบบหลีกเลี่ยง
ไม่ตอบสนอง	ไม่สม่ำเสมอ	จัดการปัญหาได้	ไม่มั่นคง แบบวิตกกังวล
ผิดจากปกติ	ผิดจากปกติ	ไม่สามารถจัดการปัญหาได้	ไม่มั่นคง แบบไม่มีระบบ

ที่มา: Diane Benoit (Diane, 2004)

จากการค้นคว้าทดลองของ Mary Ainsworth ที่มีพื้นฐานอยู่บนแนวคิดของ Bowlby (1969) แสดงให้เห็นถึงความรักใคร่ผูกพันระหว่างมารดาและทารก ซึ่งตอบสนองต่อกันในหลายรูปแบบ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปฏิสัมพันธ์ที่มารดามีต่อบุตร โดยบุตรที่ได้รับการตอบสนองอย่างต่อเนื่องและมั่นคงจากมารดา ส่งผลให้บุตรเกิดความมั่นใจ กล่าวสำรวจสิ่งแวดล้อมและเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ในทางตรงกันข้ามหากบุตรได้รับการตอบสนองจากมารดาในลักษณะที่ไม่มีความมั่นคง ต่อเนื่อง ไม่สม่ำเสมอ หรือได้รับการปฏิเสธ ย่อมส่งผลให้เด็กเกิดความไม่มั่นใจในตนเอง หวาดกลัว ขาดความยืดหยุ่น เมื่อเด็กโตขึ้นจะมีลักษณะไม่เห็นคุณค่าของความสัมพันธ์ และไม่มีสัมพันธภาพ ซึ่งความรักใคร่ผูกพันจะเกิดขึ้นได้ในลักษณะค่อยเป็นค่อยไป เป็นลักษณะการแสดงพฤติกรรมที่มีความต่อเนื่องระหว่างมารดาต่อบุตร

พฤติกรรมความรักใคร่ผูกพัน ตามแนวคิดทฤษฎีความรักใคร่ผูกพันของโบว์ลบี

เป็นพฤติกรรมที่ผู้ดูแล หรือบิดามารดามีต่อบุตร โดยเฉพาะมารดาแสดงความรักใคร่ผูกพันต่อกันซึ่งจะค่อยๆเกิดขึ้น ตลอดระยะเวลาที่มารดาเลี้ยงดูบุตรในระยะขวบปีแรก ฉะนั้นจึงเป็นความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นต่อกันทั้งสองฝ่าย ความผูกพันนี้จะดีมากน้อยเพียงไรขึ้นกับอิทธิพลของสิ่งอื่นมาควบคุมด้วย เช่น ระยะเวลาที่อยู่ด้วยกัน คุณภาพการตอบสนองต่อกัน สภาพความเป็นอยู่ของครอบครัว วิธีการเลี้ยงดูเด็กและอื่น ๆ

Bowlby ได้นำเอาระบบการควบคุม (Control system) มาอธิบายถึงพฤติกรรมความรักใคร่ผูกพัน (Attachment behavior) ว่าเหมือนกับเครื่องควบคุมอุณหภูมิ เมื่อห้องมีความเย็นมากเกินไป เครื่องควบคุมอุณหภูมิก็จะกระตุ้นให้เครื่องทำความร้อนทำงาน เมื่อได้อุณหภูมิที่ต้องการแล้ว เครื่องควบคุมอุณหภูมิก็จะไปหยุดเครื่องทำความร้อนไม่ให้ทำงาน เปรียบเทียบได้กับพฤติกรรมในเด็ก คือ เมื่อมีการแยกจากในระยะเวลาที่นาน และระยะทางที่ห่างพอสมควร พฤติกรรมความรักใคร่ผูกพันก็จะกระตุ้นให้เด็กได้อยู่ใกล้มารดามากขึ้น เมื่ออยู่ในระยะที่เด็กรู้สึกปลอดภัยแล้ว ก็จะหยุดพฤติกรรมนั้น แต่จะแตกต่างจากเครื่องวัดอุณหภูมิ ตรงที่ความรักใคร่ผูกพันจะเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องไม่ได้หยุดทันทีเหมือนกับเครื่องวัดอุณหภูมิ

จากแนวคิดและทฤษฎีของ Bowlby (1969) ที่ได้ทำการศึกษาผ่านการสังเกตและเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างอย่างต่อเนื่องเป็นระยะเวลานาน ได้อธิบายเกี่ยวกับพฤติกรรมของทารกที่มีต่อมารดาว่าเกิดจากพัฒนาทางด้านร่างกายและสมอง รวมทั้งสัญชาตญาณ ซึ่งเกิดการพัฒนาขึ้นอย่างต่อเนื่อง เริ่มจากการแยกความแตกต่างระหว่างวัตถุ ความแตกต่างระหว่างมารดาหรือผู้ดูแลและบุคคลอื่น รวมไปถึงการส่งสัญญาณเพื่อให้มารดาหรือผู้ดูแลรับรู้ถึงความต้องการของทารก โดย Bowlby ได้อธิบายถึงการพัฒนาความรักใคร่ผูกพันเป็นหลายระยะด้วยกัน ได้แก่

ระยะที่ 1 Orientation and signals without discrimination birth to 2 months เป็นระยะที่เด็กยังไม่มีความสามารถแยกแยะทางด้านสังคม แต่มีพฤติกรรมที่ทำให้ใกล้ชิดกับผู้เลี้ยงดูหรือมารดา คือ การดูดนม การยิ้ม จ้องมอง การขดตัวเข้าหามารดา และมองตามมารดา เป็นต้น

ระยะที่ 2 Orientation and signal direction toward >1 or more discriminated figure approximately 2-7 months เป็นระยะที่เด็กเริ่มแสดงการรู้จักบุคคลมากขึ้น และแสดงการตอบสนองต่อคนคุ้นเคยมากกว่าคนแปลกหน้า

ระยะที่ 3 Maintenance of proximity to a discriminative figure 7-18 months เป็นระยะที่เด็กเข้าหามารดาหรือพี่เลี้ยงได้เพื่อการสัมผัส และการใกล้ชิด

ระยะที่ 4 Formation a reciprocal relations approximately 3 years เด็กสามารถมีพฤติกรรมต่าง ๆ ที่จะทำให้ผู้ที่ตนผูกพันด้วยเข้าหา หรือทำอะไรให้เกิด ความพอใจ เป็นการสัมพันธ์ร่วมกัน

จากพัฒนาการความรักใคร่ผูกพันดังกล่าว แสดงถึงพัฒนาการที่เกิดขึ้นควบคู่ไปกับพัฒนาการทางด้านร่างกาย อารมณ์ และสังคมของเด็ก การได้รับความรักใคร่ผูกพันตลอดระยะพัฒนาการมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อพัฒนาการในทุกๆด้านของทารก ดังนั้นการได้รับความรักใคร่ผูกพันในช่วงระยะเวลาดังแต่แรกเกิดจากมารดา ส่งผลอย่างมากต่อพัฒนาการในด้านต่างๆของทารก ในขณะที่การพัฒนาความรักใคร่ผูกพันก่อตัวขึ้น การรับรู้ของเด็กที่ได้รับความรักใคร่ผูกพัน ถูกอธิบายผ่านภาพภายในใจ หรือ Internal working model ไว้ดังนี้

ภาพภายในใจของเด็กต่อการพัฒนาความรักใคร่ผูกพัน (Internal working model)

ภาพภายในใจของเด็กต่อการพัฒนาความรักใคร่ผูกพัน หรือ Internal working model เป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาความรักใคร่ผูกพันตามแนวคิดของ Bowlby โดยอธิบายว่า ในช่วงขวบปีแรกเด็กจะมีการพัฒนาให้เกิดภาพภายในใจ ซึ่งภาพภายในใจของเด็กนั้นจะเป็นรูปแบบที่วางไว้ในใจว่า คนที่ผูกพัน ตัวเอง คนอื่น ๆ รอบตัวและสิ่งแวดล้อมจะมีรูปแบบพฤติกรรม และลักษณะอย่างไร Bowlby เชื่อว่า ภาพภายในใจเกิดมาจากประสบการณ์ในแต่ละวันของเด็กกับคนที่เด็กผูกพันใกล้ชิด (แตกต่างจากแนวคิด ของ Freud ที่มองว่าภาพภายในใจเกิดจากจินตนาการจากภายใน หรือ Inner fantasy) ภาพภายในใจนี้ก็เปรียบเหมือนแผนที่ที่เด็กจะเดินไป ตามแนวทางนั้น สามารถเปลี่ยนแปลงไปได้บ้างตามประสบการณ์ที่เกิดขึ้น แต่ส่วนที่อยู่ในจิตใต้สำนึกนั้นยากที่จะเปลี่ยนแปลงได้ ภาพภายในใจนี้มีผลต่อความรู้สึกและพฤติกรรมของเด็ก ที่แสดงออกมาโดยอัตโนมัติ เช่น

เด็กที่มีภาพภายในใจว่า มารดาพร้อมที่จะช่วยเหลือเมื่อเขาต้องการ เด็กมักจะไม่เฝ้าดูพฤติกรรมของมารดาเหมือนกับเด็กที่ไม่แน่ใจว่ามารดาจะมาช่วยได้หรือไม่ ภาพภายในใจนี้มีทั้งส่วนที่ดีและไม่ดี ขึ้นอยู่กับว่าตั้งไว้ได้เหมาะสมหรือไม่ และภาพภายในใจนี้เองที่ Bowlby ใช้อธิบายว่าทำไมประสบการณ์ในวัยเด็กจึงมีผลต่อพัฒนาการของเด็กในเวลาต่อมา เช่น

เด็กที่มีประสบการณ์ในช่วงขวบปีแรกที่ได้รับการตอบสนองดี จะมีภาพภายในใจว่า ความต้องการของเขา จะได้รับความสนใจเสมอ ทำให้เด็กสามารถรอที่จะเล่นของเล่นได้ ภาพภายในใจที่เด็กมีต่อตัวเองจะทำให้เกิดพฤติกรรม การรับรู้ และความรู้สึกต่าง ๆ ออกมาแบบอัตโนมัติ และยากที่จะเกิดการเปลี่ยนแปลงได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าเป็นภาพที่ไม่เหมาะสม ก็จะทำให้เกิดพยาธิสภาพได้

Bowlby เชื่อว่าภาพภายในใจที่เด็กมีกับตัวเอง และภาพภายในใจของเด็กที่มีต่อคนที่เด็กผูกพันด้วยนั้น ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ชัดเจน และมักจะเป็นไปในแนวทางเดียวกัน เช่น ถ้าเด็กได้รับความรักและการดูแลเอาใจใส่ที่ดี ก็จะมีภาพภายในใจที่มีต่อบิดามารดาว่า บิดามารดาตอบสนองและยอมรับเด็กดี ทำให้เด็กเกิดภาพภายในใจกับตัวเองว่า เป็นที่รักและมีคุณค่า ในทางตรงข้ามถ้าเด็กถูกทอดทิ้ง หรือปล่อยปละละเลย ก็จะรู้สึกว่าตัวเองไม่มีคุณค่า ถึงแม้ว่าภาพภายในใจจะเกิดจากประสบการณ์ที่เด็กได้รับจากพฤติกรรมการดูแลของบิดามารดา แต่องค์ประกอบที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งก็คือ ลักษณะของเด็กแต่ละคน เช่น การดูแลเด็กและการตอบสนองต่อเด็กที่

มีพื้นฐานทางอารมณ์แบบหนึ่ง อาจไม่เพียงพอหรือเหมาะสมกับการที่จะดูแลเด็กที่มีพื้นฐานทางอารมณ์อีกแบบหนึ่งก็ได้ ดังนั้นการดูแลเด็กแต่ละคนจึงต้องมีความเฉพาะเจาะจงและปรับให้เหมาะสมกับเด็กแต่ละคน

ทฤษฎีความผูกพัน (Bonding) ของ Klaus และ Kennell

Klaus and Kennell (1982) สนใจเกี่ยวกับเรื่องของความรักใคร่ผูกพันระหว่างบิดามารดาหรือผู้เลี้ยงดูกับทารกตามแนวคิดของ Bowlby (1969) แต่ Klaus and Kennell เชื่อว่าความรักใคร่ผูกพันระหว่างผู้เลี้ยงดูกับทารกเริ่มตั้งแต่การวางแผนการตั้งครรภ์ และได้สร้างทฤษฎีความผูกพัน (Theory of bonding) โดยให้ความสำคัญกับช่วงเวลาหลังคลอดเรียกว่า “Sensitive period” ซึ่งเชื่อว่าการมีสัมผัสใกล้ชิดระหว่างมารดาและทารกในช่วงหลังคลอดทันที จะมีความสำคัญต่อความรักใคร่ผูกพันที่จะเกิดขึ้นในระยะต่อไป

พฤติกรรมความผูกพัน (Bonding) ตามแนวคิดทฤษฎีความผูกพันของ Klaus and Kennell

พฤติกรรมความผูกพันตามแนวคิดทฤษฎีของ Klaus and Kennell ได้ทำการทดลองกับมารดาหลังคลอด และพบว่ามนุษย์ก็มีช่วงเวลาที่ยืดหยุ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งช่วงเวลาหลังคลอด ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่เหมาะสมที่สุดสำหรับความผูกพันระหว่างบิดา-มารดาและทารก (Bretherton, 1992) โดยพฤติกรรมความผูกพันระหว่างมารดาหลังคลอดและทารก ได้แก่

1. การสัมผัส (Touch) เป็นพฤติกรรมที่สำคัญที่สุดในการสร้างสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดาและบุตร ความสนใจของบิดามารดาในการสัมผัสทารก โดยเริ่มจากการใช้นิ้วสัมผัสแขนขา หลังจากนั้นจะมีการบีบนิ้วเบา ๆ แล้วจึงใช้ฝ่ามือสัมผัสตามตัว ส่วนทางด้านทารกก็จะมีปฏิสัมพันธ์การสัมผัสมารดาเช่นกัน โดยการกำและจับนิ้วมือมารดา หรือดึงนมมารดาเป็นการตอบสนอง ซึ่งจะเป็นการตอบสนองที่ก่อให้เกิดความสุขและความพึงพอใจให้แก่กัน

2. การมองสบตา (Eye-to-eye contact) การใช้สายตาเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างความรักใคร่ผูกพันระหว่างมารดากับทารก สังเกตได้จากการที่มารดาพยายามกระตุ้นให้ทารกลืมตา โดยการพูดคุยหรือพูดปลุกกระตุ้นให้ทารกลืมตามองดู มารดาจะรู้สึกผูกพันใกล้ชิดกับทารกมากยิ่งขึ้นเมื่อทารกลืมตามองดู เมื่อทารกลืมตามารดาจะพยายามปรับทำให้อยู่ในท่าที่หันหน้ามาเผชิญหน้ากับทารก ในตำแหน่งที่สามารถมองสบตากับทารกได้อย่างชัดเจน การมีโอกาสมองสบตาซึ่งกันและกัน จะทำให้เกิดการสื่อสารสัมพันธ์กันระหว่างมารดากับทารก มารดาเกิดความผูกพันและใกล้ชิดกับบุตรมากยิ่งขึ้น ทางฝ่ายทารกการมองสบตากับมารดาจะมีผลไปถึงความผูกพันบนใบหน้าของมารดา โดยการแสดงสีหน้าของมารดาต่อทารก เช่น การยิ้ม วิดกกังวล พฤติกรรมของทารกในการมองสบตากับมารดาสามารถสังเกตได้จากระยะเวลาที่ทารกจ้องมองมารดา ความบ่อยในการยิ้ม การส่งเสียงและอัตราการเต้นของหัวใจทารก

3. การได้ยิน (Voice) มารดาและทารกจะใช้เสียงสื่อสารสัมพันธ์กัน ทารกจะชอบฟังเสียงของมารดาจากการศึกษาของ Klaus and Kennell พบว่า เวลาที่มารดาพูดกับทารกจะใช้โทนเสียงที่ค่อนข้างสูง ในเวลาเดียวกันขณะพูดกับทารก มารดาพูดเสียงที่สูงผิดปกติจากปกติ แต่เมื่อหันมาพูดกับบุคคลอื่นมารดาจะพูดด้วยเสียงปกติสลับไปมาได้

4. การเคลื่อนไหวตามจังหวะ (Entertainment) ขณะที่มารดามีปฏิสัมพันธ์กับทารกโดยการพูดนั้น มารดาสามารถใช้เพียงแต่เสียงพูดอย่างเดียว มารดายังมีการเคลื่อนไหวส่วนต่างๆ ของร่างกายและการหายใจเข้าออก ขณะออกเสียง ซึ่งการเคลื่อนไหวของมารดานี้บางครั้งสามารถสังเกตเห็นได้ชัดเจน แต่บางครั้งก็แทบจะสังเกตไม่ได้ ขณะที่มารดามีการเคลื่อนไหว ทารกก็จะมีการเคลื่อนไหวส่วนต่างๆ ของร่างกายด้วย เช่น ขยับแขนขา และเท้า เลิกคู้ เพื่อตอบรับการสัมผัสและการเคลื่อนไหวของมารดา

5. การไต่กลิ่น (Odor) เมื่อมารดาอุ้ม ทารกจะเกิดการเรียนรู้และจำกลิ่นกายของกันและกัน ซึ่งมีลักษณะเฉพาะได้ จากการศึกษาของ MacFarlane อ้างถึงใน Klaus and Kennell (1982) พบว่าทารกสามารถแยกกลิ่นน้ำนมมารดาได้ภายในวันที่ 6-10 วันหลังคลอด ส่วนทางด้านมารดาก็สามารถจำและแยกกลิ่นของทารกของตนจากทารกอื่นได้เช่นกัน

6. ความอบอุ่นของร่างกาย ภายหลังคลอดทารกควรได้รับการป้องกันการสูญเสียความร้อนของร่างกาย การที่มารดาอุ้มทารกไว้แนบอกจะเป็นการถ่ายเทความร้อนจากร่างกายของมารดาสู่ทารก มารดาและทารกจะมีความพึงพอใจต่อการได้รับความอบอุ่น และทารกได้รับความมั่นคงทางจิตใจอีกด้วย มีการศึกษาของ Britton อ้างถึงใน Klaus and Kennell (1982) พบว่าทารกจะไม่สูญเสียความร้อนถ้าได้รับการป้องกันอย่างดี โดยการวางทารกบนหน้าท้องของมารดาและเช็ดตัวให้แห้ง ทารกจะมองดูหน้ามารดาเมื่อได้รับไออุ่นจากมารดา

7. การให้โอกาสในการเรียนรู้ ในขณะที่ทารกอยู่ในครรภ์มารดานั้นจะมีการเคลื่อนไหวและการดำรงชีวิตตามจังหวะชีวิตของมารดา ซึ่งจะขึ้นอยู่กับวงจรของการหลับหรือตื่น และระดับการเปลี่ยนแปลงของฮอร์โมนในร่างกายของมารดา ดังนั้นภายหลังทารกเกิดมาสู่สิ่งแวดล้อมภายนอกจะทำให้ระบบต่างๆ ของทารกที่เคยดำรงอยู่นั้นอยู่ในภาวะที่ขาดความสมดุล ทารกจึงต้องมีการปรับตัวและดำรงจังหวะทางชีวภาพ และพฤติกรรมของตนให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมภายนอก มารดาจะเป็นบุคคลสำคัญที่จะช่วยให้ทารกสร้างจังหวะชีวิตของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมารดาจะเป็นเสมือนผู้สอนให้ทารกเกิดการเรียนรู้ความแตกต่างระหว่างตัวมารดากับสิ่งแวดล้อมที่เล็กลง ค่อยเป็นค่อยไป เพื่อให้ทารกสามารถดำรงตนอยู่ในสิ่งแวดล้อมได้

8. การให้ทารกได้รับภูมิคุ้มกันจากน้ำนมมารดา ปฏิสัมพันธ์ที่สำคัญระหว่างมารดากับทารก คือ การที่ทารกได้ดูดนมมารดา นอกจากทารกจะได้รับความอบอุ่นใกล้ชิดกับมารดาแล้ว ทารกยังได้รับภูมิคุ้มกันจากน้ำนมมารดา ซึ่งในระยะแรกระบบภูมิคุ้มกันของทารกยังไม่สามารถสร้างภูมิคุ้มกันด้วยตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ การได้รับภูมิคุ้มกันจากมารดาในระยะแรกเกิด จะทำให้ทารกปลอดภัยจากการเจ็บป่วย ส่วนปฏิสัมพันธ์ที่ทารกให้มารดาขณะดูดนมคือ เมื่อทารกเลียหัวนมมารดาและดูดนมจะช่วยกระตุ้นให้เกิดการหลั่งฮอร์โมนออกซิโทซินจากต่อมใต้สมองของมารดา ทำให้มีการหลั่งน้ำนมมากขึ้น และยังช่วยให้มดลูกของมารดาหดตัวเพื่อกลับคืนสู่สภาพเดิมได้เร็วขึ้น

9. การให้เชื้อโรคประจำถิ่น การที่มารดาได้อุ้มทารก ทารกจะได้รับจุลินทรีย์จากทางเดินหายใจของมารดา เช่น สแตปิโลค็อกคัส ซึ่งเชืื่อนี้จะมีประโยชน์ต่อทารก โดยไปเจริญในทางเดินหายใจและทางเดินอาหารของทารก ช่วยป้องกันทารกจากการติดเชื้อในโรงพยาบาลและสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัวทารก นอกจากจะก่อให้เกิดสัมพันธภาพระหว่างมารดากับทารกแล้ว ยังมีผลต่อการอยู่รอดของชีวิตของทารก

พฤติกรรมความผูกพันที่มารดาที่มีต่อทารกทันทีหลังคลอดตามทฤษฎีความผูกพัน ของ Klaus and Kennell แสดงให้เห็นถึงพฤติกรรมการแสดงความรักและใกล้ชิดระหว่างมารดาและทารกผ่านประสาทสัมผัสต่าง ๆ ก่อให้เกิดเป็นสายใยความผูกพัน (Bonding) ระหว่างมารดาที่มีต่อทารก และมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อการกระตุ้น พัฒนาการของทารก ซึ่งหากพิจารณาถึงแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวกับข้อกับความรักใคร่ผูกพันทั้ง 2 ทฤษฎี ล้วนแสดงให้เห็นว่า ความรักใคร่ผูกพันเป็นสายใยผูกพันระหว่างมารดาต่อบุตร และการตอบสนองของบุตรต่อมารดา ทั้งนี้ แนวคิดทฤษฎีที่ได้กล่าวมา ได้อธิบายถึงกระบวนการ ที่มาที่ไปของการแสดงพฤติกรรมระหว่างมารดาต่อทารก และการแสดงพฤติกรรมตอบสนองของทารกต่อมารดา ซึ่งพบว่าการแสดงพฤติกรรมมีผลมาจากพัฒนาทางด้าน ร่างกายและสมอง ซึ่งเกิดการพัฒนารับขึ้นอย่างต่อเนื่องของทารก รวมถึงสัญญาณ ที่เป็นตัวกระตุ้นการแสดง พฤติกรรมของมารดาที่มีต่อทารก

ความสำคัญของความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อบุตร

จากการศึกษาค้นคว้าของ Bowlby ที่ค้นพบว่าความรักใคร่ผูกพันมีผลต่อพัฒนาการทางอารมณ์และจิตใจ และพัฒนาการทางสังคมของเด็กที่ส่งผลไปถึงพัฒนาการในด้านต่างๆแล้ว ยังมีการศึกษาถึงผลของการพัฒนาความรักใคร่ผูกพันที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาการทางสมองและระบบประสาท ดังนี้

ความรักใคร่ผูกพันและพัฒนาการทางสมอง (Attachment and developing brain) เด็กที่มีความรักใคร่ผูกพันที่มีลักษณะมั่นคง (Secure attachment) ต่อผู้ดูแลหลักจะมีประสบการณ์ที่แตกต่างจากเด็กที่มีความรักใคร่ผูกพันในลักษณะที่ไม่มั่นคง (Insecure attachment) ประสบการณ์เหล่านี้อาจมีผลต่อการพัฒนาสมองของเด็กในบริเวณที่เกี่ยวข้องในการทำงานทางสังคม (Social) ความคิด (Cognitive) การแสดงอารมณ์ (Emotion functioning) เนื่องจากคุณภาพของการควบคุมอารมณ์ (Emotion regulation) ที่ผู้ดูแลหลักให้เป็นส่วนสำคัญให้เกิดประสบการณ์ของความรักใคร่ผูกพันที่มีลักษณะมั่นคง และยังต้องการความสามารถของผู้ดูแลเพื่อให้มีการควบคุมการแสดงออกภายนอกที่เพียงพอเมื่อทารกเผชิญกับสถานการณ์ที่ท้าทายอย่างมากระหว่างการสำรวจเรียนรู้ เป็นผลให้มีพื้นฐานที่ดีสำหรับการพัฒนาตัวเอง พบว่าสมองส่วน Superior และ Middle temporal gyri จะทำงานเมื่อเพื่อลดผลกระทบในเชิงลบ (Down-regulate negative affect) และพบว่ายังมีสมองบริเวณ Temporoparietal junction และ Precentral gyrus เกี่ยวข้องกับการเชื่อมโยงเหตุการณ์ในอดีตและอนาคต อีกทั้งยังเป็นตัวแทนของการมีตัวตนและคนอื่น (Self and others)

มีการศึกษาของ Leblanc (2017) ที่เป็นการศึกษาระยะยาวในประเทศแคนาดา ทำการศึกษาเด็กอายุ 15 เดือน จำนวน 33 คน เป็นเวลา 9 ปี แล้วตามดูโครงสร้างสมองผ่านการตรวจ MRI ที่อายุ 10-11 ปี พบว่าความสัมพันธ์ของมารดาบุตรที่ดี เช่น การควบคุมอารมณ์ที่เหมาะสม ความสามารถในการสำรวจสิ่งแวดล้อมรอบตัว จะสัมพันธ์กับปริมาณเนื้อสมองในส่วนของ Superior temporal sulcus and gyrus, The temporo-parietal junction, and precentral gyrus ของวัยเด็กตอนปลาย

การศึกษาในแง่พัฒนาการทางระบบประสาท (Neurodevelopmental) ในเด็กที่มีเหตุการณ์สะเทือนใจต่อการพัฒนาของสมองทั้งในส่วนโครงสร้างและหน้าที่พบว่า เด็กที่ถูกกระทำทารุณกรรม (Abuse) หรือถูก

ละเลยทอดทิ้ง (Neglect) จะพบปริมาณเนื้อสมองส่วน Cerebral และ Corpus callosum ที่เล็กกว่ากลุ่มที่ไม่มีประสบการณ์สะเทือนใจ และยังพบความผิดปกติของระบบตอบสนองต่อความเครียด โดยเฉพาะในกลุ่มผู้ใหญ่ที่เคยมีประวัติถูกระงับการทารุณกรรม พบว่าในเด็กที่ได้รับประสบการณ์ที่ไม่ดีและรุนแรงเป็นเวลานาน โดยไม่ได้รับการช่วยเหลือและการจัดการสภาวะอารมณ์ที่เหมาะสม จะส่งผลกระทบต่อการทำงานของสมองซีกขวา พบเซลล์สมองตายเกิดขึ้นในภาวะที่มีการเผาผลาญมากเกินไป (Hypermetabolic) บริเวณสมองซีกขวา และหลังจากนั้นสมองจะปรับเข้าสู่ภาวะที่มีการกระตุ้น (Hypoarousal) เพื่อให้เซลล์ยังอยู่รอดได้ โดยพบมากในสมองส่วนที่จัดการกับสภาวะเครียดในบริเวณ Orbito-frontal cortex อีกทั้งยังมีการศึกษาของ Pollak and Sinha (2002) ซึ่งพบการใช้งานในบริเวณ Right-hemisphere frontal, Medial temporal, and Limbic structures ที่ทำหน้าที่ควบคุมอารมณ์ ในเด็กที่มีส่วนสำคัญในการเลือกและยับยั้งการตอบสนองทางอารมณ์ (Selection and active inhibition of emotional responses) เนื่องจากในช่วงอายุ 0-3 ขวบปีแรก เป็นช่วงที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาทางสมองเด็ก สิ่งแวดล้อมจึงมีอิทธิพลต่อเด็กโดยเฉพาะคุณภาพการเลี้ยงดูในแง่ของปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ดูแลและทารก (Caregiver–infant relationship) และปฏิสัมพันธ์ทางอารมณ์ (Emotional interactions) ที่มีผลต่อการพัฒนาการทางด้านระบบประสาท และการพัฒนาด้านจิตใจและสังคม จึงกล่าวได้ว่าสมองของเด็กพัฒนาผ่านปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ซึ่งต้องการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ดูแล-ทารกที่มีคุณภาพ ดังนั้นจึงควรทำการประเมินความสามารถของผู้ดูแล และปฏิสัมพันธ์ทางอารมณ์ ผ่านทางประสบการณ์การได้รับความรักใคร่ผูกพันของผู้ดูแลเอง หากมีความบกพร่องทางการรับรู้เกี่ยวกับอารมณ์ของเด็กซึ่งเป็นปัจจัยเสี่ยงที่ผู้ดูแลจะมีพฤติกรรมถอนตัว (Withdrawal) เป็นปรีกษ (Hostility) และปฏิสัมพันธ์ที่ล่วงล้ำ (Intrusive interaction) (Augkittisawat, 2018)

พฤติกรรมความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นต่อบุตร

มารดาวัยรุ่น และการแสดงบทบาทมารดาของมารดาวัยรุ่น มีความแตกต่างจากมารดาผู้ใหญ่ กล่าวคือวัยรุ่นเป็นวัยแห่งการเปลี่ยนแปลง ทั้งทางสรีระวิทยา วุฒิภาวะทางอารมณ์จิตใจ และพัฒนาการทางสติปัญญา รวมทั้งเป็นวัยที่ยังต้องพึ่งพิงบุคคลอื่นอยู่มาก ต้องการการได้รับการสนับสนุนทางสังคมในด้านต่าง ๆ

หากพิจารณาในมุมมองเชิงพฤติกรรมศาสตร์ ตามทฤษฎีการเรียนรู้ทางปัญญาทางสังคม (Social cognitive theory) ที่มุ่งเน้นไปที่การเรียนรู้ผ่านการสังเกตตัวต้นแบบ ของ Bandura นั้น การแสดงพฤติกรรมความรักใคร่ผูกพันของมารดาที่มีต่อบุตร ไม่ว่าจะเป็น การอุ้มกอด การอาบน้ำให้กัน การป้อนข้าว การให้นม และอื่น ๆ ล้วนเป็นการแสดงออกของพฤติกรรมที่สามารถอธิบายได้ในรูปแบบของการมีปฏิสัมพันธ์และส่งผลซึ่งกันและกัน ระหว่างองค์ประกอบ 3 ปัจจัย ได้แก่ ปัจจัยบุคคล (Personal) ปัจจัยพฤติกรรม (Behavior) ปัจจัยสภาพแวดล้อม (Environment) ซึ่งอธิบายได้ว่าพฤติกรรมความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นต่อบุตรและมารดาวัยรุ่นมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน มีความแตกต่างกัน เนื่องจากปัจจัยด้านบุคคลที่ต่างกัน ส่งผลให้พฤติกรรมที่ออกมา มีความแตกต่างกันด้วย ถึงแม้จะอยู่ในสภาพแวดล้อมเดียวกันก็ตาม (Aeamsupasit, 2013)

หากเจาะจงไปที่การเกิดพฤติกรรมความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นต่อบุตรผ่านการการสังเกตตัวต้นแบบนั้น Bandura ได้กล่าวว่า พฤติกรรมเหล่านี้ เกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง โดยอาศัยการสังเกต

พฤติกรรมของตัวแบบและการสังเกตการตอบสนองและปฏิกิริยาต่าง ๆ ของตัวแบบ ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 กระบวนการดังนี้ (Bandura, 1971)

1. กระบวนการดึงดูดความสนใจ (Attention process) การเกิดพฤติกรรมต่างๆจากข้างต้น เกิดจากความที่เด็กทารกนั้น มีลักษณะทางกายภาพที่น่ารักน่าดึงดูด ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการเกิดพฤติกรรมความรักใคร่ผูกพันต่างๆของมารดาที่มีต่อเด็ก ซึ่งตรงกับ Lewis et al. (2017) ที่ได้ให้ความเห็นว่าเด็กมีลักษณะหน้าตาที่ตีมากเท่าไร ยิ่งมีผลต่อการกระตุ้นให้เกิดพฤติกรรมการดูแลเอาใจใส่มากยิ่งขึ้น

2. กระบวนการคงไว้ (Retention) คือกระบวนการที่เกิดจากการจดจำผ่านการเรียนรู้หรือสังเกต เช่นการเรียนรู้พฤติกรรมการให้นมบุตรจากพยาบาล หรือวิธีใช้พฤติกรรมเบี่ยงเบนความสนใจกับบุตรด้วยวิธีการต่าง ๆ หลังจากที่ได้รับรู้เห็นว่าบุตรเริ่มมีอาการร้องแฉะ

3. กระบวนการแสดงออก (Motoric reproduction process) คือกระบวนการที่ทำให้พฤติกรรมต่าง ๆ ที่เรียนรู้มานั้น มีประสิทธิภาพและความชำนาญเพิ่มขึ้น ซึ่งมีทั้งรูปแบบที่อาศัยการทำซ้ำจนเกิดความชำนาญ เช่น พฤติกรรมการให้นมบุตร ที่อาจจะต้องใช้เวลาพอสมควร จึงจะเป็นพฤติกรรมที่มีประสิทธิภาพ รวมไปถึงพฤติกรรมที่ตอบสนองต่ออารมณ์ของเด็ก ที่อาจจะต้องลองผิดลองถูกหลายครั้ง ถึงจะทราบได้ว่า ควรจะต้องทำพฤติกรรมใดเพื่อตอบสนองอารมณ์ของบุตรในช่วงเวลานั้น ๆ

4. กระบวนการจูงใจ (Reinforcement and motivation process) เป็นกระบวนการที่สนับสนุนให้เกิดพฤติกรรมต่าง ๆ โดยใช้แรงจูงใจ ทั้งในด้านบวกและและด้านลบ ในด้านของพฤติกรรมความรักใคร่ผูกพันนั้น การตอบสนองหรือปฏิกิริยาของเด็กนั้น มักจะเป็นส่วนสำคัญที่มีผลต่อพฤติกรรมแสดงออกของมารดา เช่น หากบุตรรู้สึกไร้แรงเวลาถูกอุ้ม ก็ส่งผลให้มารดาบุตรแสดงออกถึงพฤติกรรมนี้มากยิ่งขึ้น ซึ่ง Russell et al. (2016) ก็ได้มีความเห็นไปในแนวทางเดียวกันที่ว่าลักษณะของพฤติกรรมของบุตร มีผลต่อแรงจูงใจในการพิจารณาและการแสดงออกพฤติกรรมต่าง ๆ ของมารดาเช่นเดียวกัน

อย่างไรก็ดีกระบวนการเรียนรู้ทางสังคมที่จะทำให้มารดาวัยรุ่นเกิดการเรียนรู้การแสดงความรักใคร่ผูกพันที่เหมาะสมต่อบุตรได้ มีความจำเป็นอย่างมากที่จะต้องได้รับการสนับสนุนทางสังคมในด้านต่าง ๆ ควบคู่ไปด้วยตามแนวคิดทฤษฎีการสนับสนุนทางสังคมของ House (1981) ซึ่งเป็นแนวคิดทางสังคมในการอธิบายพฤติกรรมของมนุษย์หมายถึงปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลประกอบด้วย ความรักใคร่ห่วงใย ความไว้วางใจ ความช่วยเหลือด้านการเงิน สิ่งของ แรงงาน การให้ข้อมูลข่าวสาร ตลอดจนการให้ข้อมูลป้อนกลับและข้อมูลเพื่อการเรียนรู้และประเมินตนเอง โดย House ได้อธิบายถึงรูปแบบการสนับสนุนทางสังคมไว้ 4 ด้าน ได้แก่ การสนับสนุนด้านอารมณ์ (Emotional support) การสนับสนุนด้านข้อมูลข่าวสาร (Information support) การสนับสนุนด้านวัตถุ สิ่งของ การเงิน และบริการ (Instrument support) และการสนับสนุนด้านการประเมินตัดสิน (Appraisal support) โดยมีงานวิจัยที่ทำการศึกษเกี่ยวกับผลของการได้รับการสนับสนุนทางสังคมต่อมารดาวัยรุ่น ทำให้มีการพัฒนาความรักใคร่ผูกพันและมีความพึงพอใจต่อการก การสนับสนุนจากครอบครัวจะช่วยกระตุ้นให้มารดามีสัมพันธภาพที่ดีกับบุตร เช่น การอุ้ม การสัมผัส การพูดคุยและการให้นมบุตร ส่งผลให้เกิดความรักใคร่ผูกพันมากขึ้น (Clemmens, 2001) นอกจากนี้ในปัจจุบันยังพบงานวิจัยที่ได้ทำการศึกษว่ามารดาวัยรุ่นได้มีการเข้าถึงสื่อ

สังคมออนไลน์ผ่านทางอินเทอร์เน็ตและเว็บไซต์เพื่อเข้าถึงข้อมูลด้านสุขภาพและการสนับสนุนทางสังคมผ่านเครือข่ายออนไลน์ที่ความเฉพาะสำหรับแลกเปลี่ยนข้อมูลเกี่ยวกับการเลี้ยงดูบุตร ซึ่งการเข้าถึงสื่อสังคมออนไลน์ดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงองค์ประกอบด้านการสนับสนุนทางสังคม ที่มีเพิ่มมากขึ้นในยุคสมัยปัจจุบัน แต่ทั้งนี้ยังไม่ได้มีการศึกษาเกี่ยวกับการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ที่เข้าถึงได้ทั่วโลกของมารดาวัยรุ่น ยังอยู่ในระดับการศึกษาเฉพาะพื้นที่ (Nolan et al., 2017)

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการสร้างความรักใคร่ผูกพัน

ความรักใคร่ผูกพันระหว่างมารดาและทารก เป็นสิ่งที่หล่อหลอมมุมมองต่อตนเองของเด็ก ตั้งแต่เริ่มแรก ทั้งยังส่งผลต่อพัฒนาการของเด็กในวัยต่อมา การที่เด็กได้รับการดูแลเอาใจใส่และได้รับความรักใคร่ผูกพันอย่างต่อเนื่องและมั่นคง ทำให้เด็กมีความเชื่อมั่น และรู้สึกว่าคุณค่าและเป็นที่รัก ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนมีความจำเป็นและเป็นสิ่งที่สามารถสร้างให้มีได้ตั้งแต่ช่วงเริ่มต้นชีวิต แต่อย่างไรก็ดีการพัฒนาความรักใคร่ผูกพันในลักษณะใด ขึ้นอยู่กับพื้นฐานอารมณ์และลักษณะเฉพาะของผู้ดูแล ซึ่งมีความแตกต่างกันไป การที่เด็กต้องการใกล้ชิดมารดา มากน้อยแค่ไหนขึ้นอยู่กับเวลา และสถานที่ที่ต่างกัน

Bowlby ได้อธิบายไว้ว่ามีปัจจัยอยู่ 3 ประการ ได้แก่ ปัจจัยในตัวเด็ก ปัจจัยในมารดาหรือผู้เลี้ยงดูเด็ก ปัจจัยครอบครัวและสิ่งแวดล้อม

ปัจจัยในตัวเด็ก ได้แก่ ปัจจัยด้านร่างกาย เด็กต้องมีความสมบูรณ์ของร่างกาย และอวัยวะเกี่ยวกับการรับรู้ทำงานได้ปกติ เช่น การได้ยิน มองเห็น การสัมผัส การได้กลิ่น เป็นต้น ทำให้ตอบสนองกับคนเลี้ยงดูได้ดี พื้นฐานอารมณ์ของเด็ก ถ้าเป็นเด็กที่อารมณ์ดียอมรับบุคคลอื่น จะได้รับการตอบสนองทาง อารมณ์ที่ดีกลับมา

ปัจจัยในมารดาหรือผู้เลี้ยงดูเด็ก ได้แก่ บุคลิกภาพของมารดาหรือผู้เลี้ยงดูเด็ก สุขภาพกายและสุขภาพจิตของมารดาหรือผู้เลี้ยงดู ในการเลี้ยงดูเด็กต้องมีลักษณะที่อบอุ่น อารมณ์ดี จะทำให้เด็กเกิดความรัก ความผูกพันได้ง่าย ไม่เป็น คนขี้กังวล หรือมีอารมณ์ซึมเศร้า หรือฉุนเฉียว เนื่องจากเด็กเล็กมีความไวต่ออารมณ์ของมารดา ถ้ามารดามี อารมณ์ที่ไม่เหมาะสม จะทำให้เด็กเฉื่อยชา ซึมเศร้า และมีความกังวลได้ ส่งผลกระทบต่อพัฒนาการด้านอื่น ๆ ด้วย

ปัจจัยครอบครัวและสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การอยู่กันอย่างมีความสุข ช่วยเหลือกัน มีความสัมพันธ์ที่ดี ทำให้บรรยากาศเป็นสุข ไม่มีปัญหาเศรษฐกิจ ไม่มีปัญหาหรือแรงกดดันอื่น รวมทั้งจำนวนสมาชิกในครอบครัวไม่มากเกินไป

ในขณะที่ทฤษฎีความผูกพัน (Bonding) ของ Klaus and Kennell ได้อธิบายถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความผูกพันระหว่างมารดาและทารก ได้แก่

ปัจจัยด้านการเลี้ยงดูที่มารดาเคยได้รับจากมารดาของตน เนื่องจากบ่อยครั้งที่มารดาจะเลียนแบบพฤติกรรมความเป็นมารดาจากมารดาของตนเอง มารดาบางคนอาจจะไม่สนใจดูแล แต่เฉพาะทางร่างกายเข้มงวดต่อการทำความสะอาด และการให้นมตลอดเวลา มีการอุ้ม หรือพูดคุยกับบุตรเพียงเล็กน้อย ซึ่งขึ้นอยู่กับว่าตนเองได้รับการดูแลอย่างไร หรือได้สังเกตเห็นว่ามารดาของตนนั้นเลี้ยงดูเด็กคนอื่น ๆ ในครอบครัวอย่างไร จาก

ประวัติของมารดาซึ่งชอบตีบุตรของตนนั้น มักจะพบว่ามารดาเองเคยได้รับการทุบตีทำร้ายมาในสมัยที่เป็นเด็กด้วย (Seareesatein, 2000)

ปัจจัยด้านบุคลิกภาพประจำตัว หรือลักษณะทางพันธุกรรม เช่น อัตมโนทัศน์ของมารดา ซึ่งเป็นความคิดเห็น ความเชื่อ เป็นองค์ประกอบของความรู้ ที่เกี่ยวกับตนเองของบุคคล ซึ่งมีอิทธิพลต่อการสร้างสัมพันธภาพกับผู้อื่น และกับสิ่งแวดล้อม เป็นค่านิยมของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับประสบการณ์และวัตถุ รวมทั้งเป้าหมาย และอุดมการณ์ของบุคคลด้วย

การปฏิบัติตามความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี ลักษณะของสังคม มีอิทธิพลทำให้การรับรู้บทบาทการเป็นบิดามารดาของแต่ละคนแตกต่างกัน ซึ่งนำไปสู่การปรับตัวต่อบทบาทการเป็นบิดามารดา และการเลี้ยงดูบุตรที่แตกต่างกัน เช่น ในบางสังคมที่เชื่อว่าบุตรในครรภ์ไม่มีตัวตน ก็ไม่มีการสร้างสัมพันธภาพกับทารกในครรภ์ ซึ่งต่างจากสังคมที่เชื่อว่าทารกในครรภ์สามารถรับรู้ และตอบสนองต่อการกระตุ้นได้ บิดามารดาก็จะมีโอกาสสร้างสัมพันธภาพกับทารกในครรภ์

การวางแผนการตั้งครรภ์ การวางแผนการตั้งครรภ์ เป็นจุดเริ่มต้นของสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารก เนื่องจากเป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้มารดาเกิดความนิกัสนเกี่ยวกับทารก และยังพบว่าการตั้งครรภ์ในวัยรุ่น หรือการตั้งครรภ์ตั้งแต่อายุน้อย จะเพิ่มความวิตกกังวลเกี่ยวกับการดูแลบุตร อาจไม่กล้าสัมผัสหรืออุ้มทารก ส่งผลให้ขาดการแสดงพฤติกรรมรักใคร่ผูกพันที่เหมาะสม (Cropley, 1979)

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการสร้างความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นต่อบุตร ในภาพรวมพบว่าปัจจัยต่างๆ ไม่ได้มีความแตกต่างจากการเป็นมารดาในวัยผู้ใหญ่อย่างเห็นได้ชัด ยกเว้นการวางแผนการตั้งครรภ์ซึ่งนับว่าเป็นปัจจัยที่มีความแตกต่าง โดยการตั้งครรภ์ในวัยรุ่น ส่วนใหญ่เป็นการตั้งครรภ์ที่ไม่ได้วางแผนล่วงหน้า ทำให้เกิดความเครียด ความวิตกกังวลเกี่ยวกับการตั้งครรภ์ จากความหวังของครอบครัวเดิมในบทบาทที่ยังเป็นบุตรและอยู่ในวัยศึกษาเล่าเรียน ในขณะที่ต้องเข้าสู่การเป็นมารดาตั้งแต่อายุน้อย (Lenka et al., 2015) ผลกระทบจากการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นนี้ นำไปสู่การแสดงพฤติกรรมรักใคร่ผูกพันที่ไม่เหมาะสมเท่าที่ควร อันเนื่องมาจากขาดการเตรียมความพร้อมและขาดประสบการณ์ รวมไปถึงการได้รับการช่วยเหลือเลี้ยงดูบุตรหลังจากที่คลอด ทำให้มารดาวัยรุ่นไม่มีต้นแบบ ไม่มีทักษะในการแสดงความรักใคร่ผูกพันต่อบุตรได้อย่างเหมาะสมและเพียงพอ (Wang, 2012) และพบว่ารูปแบบการดูแลบุตร การควบคุมอารมณ์ของมารดาวัยรุ่นในการมีปฏิสัมพันธ์ การทำกิจกรรมร่วมกับบุตร การเล่น และการดูแลบุตร เป็นไปในเชิงลบมากกว่าเชิงบวกเมื่อเทียบกับมารดาในวัยผู้ใหญ่ (Crugnola et al., 2014)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในอดีตได้มีการศึกษาเกี่ยวกับความรักใคร่ผูกพันระหว่างมารดาวัยรุ่นต่อบุตร ในบริบทที่เกี่ยวข้องกับการแสดงบทบาทมารดา การศึกษาความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นที่เลี้ยงดูบุตรด้วยตนเอง และอิทธิพลของความรักใคร่ผูกพันระหว่างมารดาและทารกต่อการเจริญเติบโตของทารกที่คลอดก่อนกำหนด ซึ่งผลการศึกษางานวิจัยในบริบทดังกล่าว ทำให้เกิดข้อค้นพบว่า การที่มารดาวัยรุ่นมีโอกาสได้แสดงบทบาทการเป็นมารดา การมี

เวลาในการเลี้ยงดูบุตรด้วยตนเองแบบเต็มเวลา และการเลี้ยงดูบุตรด้วยนมตนเอง ส่งผลต่อระดับความรักใคร่ผูกพันระหว่างมารดาวัยรุ่นต่อทารกที่มีเพิ่มมากขึ้น ทั้งในด้านความรู้สึกนึกคิดต่อทารก และด้านพฤติกรรมที่แสดงความรักใคร่ผูกพันต่อทารก รวมไปถึงความรักใคร่ผูกพันยังส่งผลต่อพัฒนาการและการเจริญเติบโตของทารก น้ำหนักตัวของทารกที่เพิ่มมากขึ้น จากการได้รับความดูแลเอาใจใส่จากมารดา (Nupech, 2016; Hayeese, 2016) และยังมีการศึกษาของ Emery et al. (2014) ได้ทำการศึกษาปัจจัยทำนายรูปแบบของความรักใคร่ผูกพันในทารกที่เกิดจากมารดาวัยรุ่น พบว่ามารดาที่มีความรักใคร่ผูกพันต่อทารกในลักษณะที่มั่นคง (Secure) มีความเครียดในการเลี้ยงดูบุตรที่น้อยลง และพึงพอใจกับการได้รับการสนับสนุนทางสังคมมากขึ้น เมื่อเทียบกับมารดาที่มีความรักใคร่ผูกพันต่อทารกในลักษณะหลีกเลี่ยง (Avoidant) หรือลักษณะที่ต่อต้าน ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ Wongin (2014) และ Phromchaisa (2012) ที่ได้ทำการศึกษาลงของการได้รับการสนับสนุนทางสังคมต่อการแสดงบทบาทการเป็นมารดา ซึ่งพบว่ามารดาวัยรุ่นที่ได้รับการสนับสนุนจากสามี และได้รับการสนับสนุนในด้านต่าง ๆ จากครอบครัวมีคะแนนเฉลี่ยบทบาทการเป็นมารดาสูงกว่ากลุ่มมารดาวัยรุ่นที่ไม่ได้รับการสนับสนุนทางสังคม

แนวทางในการส่งเสริมและพัฒนาความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นที่มีต่อบุตร

จากการเรียบเรียงและนำเสนอแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความรักใคร่ผูกพันที่ได้กล่าวไว้ข้างต้น พบว่าความรักใคร่ผูกพันระหว่างมารดาและทารก เป็นพฤติกรรมที่มารดาและทารกแสดงออกต่อกัน โดยมีเงื่อนไขที่เกิดขึ้นจากกลไกทางร่างกาย พัฒนาการทางชีวภาพ และพัฒนาการทางอารมณ์จิตใจ และสติปัญญา การรับรู้ทั้งของทารกและของมารดา อย่างไรก็ตามแนวคิดและทฤษฎีดังกล่าวได้อธิบายให้เห็นถึงความสำคัญของการพัฒนาความรักใคร่ผูกพันระหว่างมารดาและทารก เนื่องจากความรักใคร่ผูกพันเป็นเสมือนฐานรากของจิตใจ และการพัฒนาบุคลิกภาพของมนุษย์ในระยะถัดไป ดังนั้นการพัฒนาความรักใคร่ผูกพันระหว่างมารดาวัยรุ่นต่อบุตรจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญและมีความจำเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากการเป็นมารดาในช่วงวัยรุ่น ซึ่งเป็นวัยที่ยังขาดความพร้อมในหลาย ๆ ด้าน ทั้งนี้ประวัติการเลี้ยงดูในอดีต ยังมีความสำคัญเชื่อมโยงไปสู่การพัฒนาความรักใคร่ผูกพันระหว่างมารดาวัยรุ่นต่อทารก กล่าวคือมารดาวัยรุ่นที่มีประวัติได้รับการดูแลที่ไม่เหมาะสมในอดีตส่งผลต่อการควบคุมอารมณ์ของตนเองและส่งผลต่อทารกที่เกิดจากมารดาวัยรุ่นที่มีประวัติการถูกเลี้ยงดูอย่างปล่อยปละละเลยและทอดทิ้งในอดีต (Crugnola et al., 2019) และพบว่าทารกที่เกิดจากมารดาวัยรุ่นมีความเสี่ยงในการพัฒนาความรักใคร่ผูกพันในลักษณะที่ไม่มั่นคง จากการศึกษาการแสดงความรักใคร่ผูกพันด้วยการปฏิบัติการโอบกอด การสัมผัส การจ้องตา สื่อสารด้วยเสียง พบว่ามีความสัมพันธ์ในเชิงบวกกับการพัฒนาความรักใคร่ผูกพันที่มั่นคงมากกว่าความรักใคร่ผูกพันในลักษณะหลีกเลี่ยง หรือลักษณะที่ไม่เป็นระเบียบ (Williams et al., 2020) ความเสี่ยงที่เกิดจากการดูแลทารกในมารดาวัยรุ่นนั้นเป็นสิ่งที่ต้องให้ความสนใจ และควรเพิ่มการสนับสนุนให้มารดาวัยรุ่นได้เกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความสำคัญของการพัฒนาความรักใคร่ผูกพัน ควรเริ่มจากการสร้างองค์ความรู้ตั้งแต่ระบบบริการสุขภาพ ระบบפלการการ การจัดให้มีพื้นที่สำหรับมารดาวัยรุ่น อาทิ คลินิกมารดาวัยรุ่น การจัดบริการให้คำปรึกษาแก่มารดาวัยรุ่น ทั้งนี้การให้ความสำคัญที่มีความเฉพาะเจาะจง

นี่ จะเป็นเสมือนการช่วยลดการตีตรา (Labeling) การสร้างการยอมรับ และการพัฒนาการมีส่วนร่วมจากมารดา วัยรุ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น ทั้งนี้ควรให้ความสำคัญกับการดำเนินชีวิตประจำวันของมารดาวัยรุ่น การดูแล ตนเองและการดูแลบุตรของมารดาวัยรุ่น และพัฒนาวิธีการจัดการรับมือการเสริมสร้างความเข้มแข็งของแหล่ง สนับสนุนต่างๆ ที่สามารถให้การสนับสนุนแก่มารดาวัยรุ่นได้ (Santos et al., 2020) ซึ่งกระบวนการในการ ส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันแก่มารดาวัยรุ่น ควรมีการมุ่งที่การสร้างองค์ความรู้ และเน้นให้เกิดทักษะการปฏิบัติ จริง เนื่องจากการพัฒนาความรักใคร่ผูกพัน เป็นการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นได้จากประสบการณ์มากกว่าคำบอกเล่า หรือ การอธิบายเพื่อให้เกิดความเข้าใจ มารดาวัยรุ่นควรได้รับคำแนะนำและเน้นการฝึกปฏิบัติ เพื่อให้เกิดความชำนาญ ซึ่งกระบวนการในการส่งเสริมนี้ สามารถทำได้ในรูปแบบของการจัดโปรแกรมให้มีกิจกรรมที่มุ่งเน้นการเสริมสร้าง ความรักใคร่ผูกพัน เพื่อให้เกิดการแสดงพฤติกรรมอย่างต่อเนื่อง มุ่งเน้นที่การแสดงพฤติกรรมโดยตรงต่อบุตร ผ่านประสาทสัมผัส ซึ่งจะนำไปสู่การเรียนรู้ การสังเกตพฤติกรรมของบุตร เกิดเป็นอารมณ์ในทางบวก เกิด ความเอาใจใส่ และให้การตอบสนองต่อบุตรได้อย่างเหมาะสม ซึ่งควรกระตุ้นให้เกิดการแสดงพฤติกรรมอย่าง ต่อเนื่องและสม่ำเสมอ โดยแนวทางที่ได้นำเสนอมาข้างต้น ควรเริ่มต้นจากหน่วยบริการสุขภาพ และบุคลากร ทางแพทย์ที่ให้บริการแก่มารดาวัยรุ่นและครอบครัว ทักษะและความเข้าใจบริบทแห่งปัญหาของมารดาวัยรุ่น มีความสำคัญที่จะมีส่วนให้การให้บริการให้ความช่วยเหลือแก่มารดาวัยรุ่นเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

สรุป

จากการศึกษาค้นคว้า และแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวกับความรักใคร่ผูกพันที่กล่าวมาทั้งหมด อธิบายได้ว่า การได้รับความรักใคร่ผูกพันจากมารดาหรือผู้ดูแลตั้งแต่แรกเกิด มีผลอย่างมากต่อพัฒนาการทางร่างกาย จิตใจ และสังคมของทารก ความรักใคร่ผูกพันเป็นสิ่งที่สามารถพัฒนาขึ้นได้ด้วยกระบวนการที่ไม่มีความยุ่งยากซับซ้อน มากเกินไป หากแต่กระบวนการพัฒนาความรักใคร่ผูกพัน ขึ้นอยู่กับความรู้ความเข้าใจ การตระหนักถึงประโยชน์ คุณค่าและความสำคัญ หากมารดาวัยรุ่นสามารถเข้าถึงข้อมูลข้อเท็จจริง ผลการศึกษาค้นคว้าเหล่านี้ และเกิด ความตระหนักถึงประโยชน์ มีความสนใจที่จะฝึกฝนปฏิบัติตามอย่างต่อเนื่อง ย่อมส่งผลดีทั้งต่อมารดาวัยรุ่นและ บุตรของมารดาวัยรุ่นทั้งในระยะสั้นได้แก่พัฒนาการในแต่ละช่วงวัย และส่งผลในระยะยาวคือบุคลิกภาพ ความมั่นคงทางอารมณ์ และพฤติกรรมของบุตรเมื่อเติบโตขึ้น

การสร้างความตระหนัก การให้ความรู้เพื่อให้เกิดความเข้าใจถึงความสำคัญของการส่งเสริมให้เกิดความรัก ใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นต่อทารกเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นที่ควรพัฒนาให้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องในวงกว้าง นอกเหนือจากผลดีต่อพัฒนาการของทารก และผลในระยะยาวในเรื่องของกลไกทางจิต และพฤติกรรมบุคลิกภาพ ของทารกแล้ว ความสำคัญของความรักใคร่ผูกพันในฐานะที่เป็นเสมือนปัจจัยการป้องกัน (Protective factor) ของการดูแลเลี้ยงดูที่ไม่เหมาะสม จนถึงการทำทารุณกรรมในเด็ก กล่าวคือการพัฒนาความรักใคร่ผูกพัน ไม่เพียงแต่เป็นการสนับสนุนพัฒนาการของทารกเท่านั้น ในทางกลับกันเป็นเสมือนการสร้างให้เกิดสายสัมพันธ์ ที่มั่นคง และสม่ำเสมอ ที่มารดามีต่อทารก ซึ่งความรักใคร่ผูกพัน หรือความรู้สึกในเชิงบวกนี้เอง จะเป็นเกราะ ป้องกันการให้การดูแลที่ไม่เหมาะสม การปล่อยปละละเลย (Neglect) หรือก่อให้เกิดอันตรายต่อทารก (Diane,

2004) ความรักใคร่ผูกพันถูกมองเป็นเรื่องที่เป็นนามธรรม จับต้องไม่ได้ แต่จากการศึกษาค้นคว้า และคิดค้นทฤษฎีผ่านการสังเกตและการทดลองมาอย่างยาวนาน เป็นข้อพิสูจน์ได้อย่างชัดเจนถึงประโยชน์และความสำคัญของความรักใคร่ผูกพัน ที่แม่ไม่อาจสัมผัสได้ด้วยตา แต่สามารถสัมผัสและรับรู้รวมทั้งหล่อหลอมในตัวบุคคลได้อย่างยาวนานและยั่งยืน ผู้ศึกษาจึงได้ให้ความสำคัญและมีความต้องการเผยแพร่ความรู้ แนวคิดทฤษฎี ผลการศึกษาวิจัยที่มีมาอย่างต่อเนื่อง ให้แก่มารดาวัยรุ่น ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการทำงานให้ความช่วยเหลือมารดาวัยรุ่นและครอบครัว ตลอดจนผู้ที่มีความสนใจในประเด็นนี้ ให้สามารถศึกษาองค์ความรู้ดังที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้นนี้ และนำไปปรับประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ตนเอง ครอบครัว สังคมและประเทศชาติต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- Aeamsupasit, S. (2013). *Thritsadi læ theknik kã prap phruttkam* [Theories and Techniques in Behavior Modification]. Chulalongkorn Printing
- Ainsworth, M., Mary, C., Blehar, Waters, E., & Wall, S. (1978). *Patterns of ATTACHMENT A Psychological Study of the Strange Situation*. Psychology Press.
- Arayajaru, P. (2012). *phon khõng hai khwãmru tō khwãm witok kangwon radap khãm cheppuāt phruttkamkã phachœn khwãm cheppuāt nai raya khloṭ khõng mārōt wairun khan rok* [Effects of an educational program on anxiety, labor pain and pain coping behavior in primiparous adolescent mothers][Master's thesis]. Mahidol University
- Audiya, P. (2014). *phon khõng prokræm kã songsoem kãnraru samatthana hæng ton thī bāntō phruttkam kãndulæ ton ‘ēng khõng ying tang khapha wairun khan rok* [Effects of self-efficacy promoting program at home on self care behavior of primigravida adolescents][Master's thesis]. Burapa University
- Augkittisawat, W. (2018). *Attachment and related disorder* (Term paper). Child and Adolescent Psychiatry Unit King Chulalongkorn Memorial Hospital.
- Bandura, A. (1971). *Social Learning Theory*. General Learning Press.
- Boonlee, C. (2014). *kānchatkā rianru phua songsoem sukkhaphap ying tang khan wairun doi kāmī suānrūam khõng khroṭkhrūa læ chumchon* [Transformative education toward health promotion in adolescent pregnancy using family and community participation approach][Master's thesis]. Faculty of Nursing Khon Khen University
- Bowlby, J. (1969). *Attachment and Loss*. Basic Books.
- Bretherton, I. (1992). *Attachment and Bonding: From Ethological to Representational and Societal Perspectives*. Handbook of Social Development.

- Clemmens, D. (2001). The relationship between social support and adolescent mothers' interactions with their infants: A meta analysis. *Journal of Obstetric, Gynecologic & Neonatal Nursing*, 30(4), 410-420.
- Cropley, C. (1979). Assessment of Methering Behavior. J. B. Lippicott.
- Crugnola, C. R., Ierardi, E., Bottini, M., Verganti, C., & Albizzati, A. (2019). Childhood experiences of maltreatment, reflective functioning and attachment in adolescent and young adult mothers: Effects on mother-infant interaction and emotion regulation. *Child Abuse & Neglect*, 93, 277-290. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2019.03.024>
- Crugnola, C. R., Ierardi, E., Gazzotti, S., & Albizzati, A. (2014). Motherhood in adolescent mothers: Maternal attachment, mother-infant styles of interaction and emotion regulation at three months. *Infant Behavior and Development*, 37(1), 44-56. <https://doi.org/10.1016/j.infbeh.2013.12.011>
- Diane, B. (2004). Infant-parent attachment: Definition, types, antecedents, measurement and outcome. *Paediatr Child Health*, 9(8), 541-545.
- Emery, J., Paquette, D., Bigras, M. (2014). Factors predicting attachment patterns in infants of adolescent mothers. *Journal of Family Studies*, 14(1), 65-90. <https://doi.org/10.5172/jfs.327.14.1.65>
- Hayeese, W. (2016). The effect to Maternal-Infant Attachment towards Growth of Preterm Infants In Neonatal Intensive Care Unit of the Narathiwassatchanakarintha hospital. *Princess of Narathiwass University Journal*, 6(3), 13-24.
- Holmes, P., & Farnfield, S. (2014) *The Routledge Handbook of Attachment: Implications and Interventions*. Routledge.
- House, J. S. (1981). *Work, Stress and Social Support*. Addison Wesley.
- Jimarsa, N. (2012). *kanprayukchai prokræm songsoem sukkhaphap ruam kap ræng sanapsanun thang sangkhom nai ying tang khan wairun røngphayabān phra 'āchān bæn thanākaro 'amphæ phu phān changwat sakonnakhōn* [The Effects of Health Promotion Program and Social support of Develop Health Promoting Behavior in Teenage Pregnancy: Praarjanban Thanakaro Hospital, Sakon Nakorn Province][Master's thesis]. Mahasarakham University.
- Joomfong, N. (2014). *phon khōng prokræm kanrianru phet suksa næo mai to phruttkamkān pōngkan kān tang khan mai phung prasong khōng wairun tōn ton tambon sængsawāng 'amphæ nōng sæng changwat 'udoñ thānī* [The effect of new sexual learning program

- on unwanted pregnancy preventive behavior among early teens at Saengswang Subdistrict][Master's thesis]. Mahasarakham University.
- Klaus, M. H., & Kennell, J. M. (1976). *Maternal-Infant Bonding*. The C.V. Mosby.
- Leblanc, É., Dégeilh, F., Daneault, V., Beauchamp, M. H., & Bernier, A. (2017). Attachment security in infancy: A preliminary study of prospective links to brain morphometry in late childhood. *Frontiers in Psychology*, 8, 2141. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2017.02141>
- Lenka, Z. (2015). Adolescents' lived experience of their pregnancy and parenting in a semi-rural community in western cape. *Social Work/Maatskaplike Wrek*, 51(2). <https://doi.org/10.15270/51-2-439>
- Lewis, J., Roberson, D., & Foulsham, T. (2017). The impact of facial abnormalities and their spatial position on perception of cuteness and attractiveness of infant faces. *PLoS ONE* 12(7), e0180499. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0180499>
- Lo, C. K. M., Chan, K. L., & Ip, P. (2019). Insecure Adult Attachment and Child Maltreatment: A Meta-Analysis. *Trauma, Violence, & Abuse*, 20(5), 706–719. <https://doi.org/10.1177/1524838017730579>
- Ministry of Public Health. (2016). ‘ongkhwaṁrū kāṇdamnœn ngān dulaē sukkhaphāp wairun bæp būranākān samrap thīm nak čhatkān sukkhaphāp wairun [Teen Manager]. Beyond Publishing.
- Ministry of Public Health. (2019). sathanākān ‘anāmai kān čharœnphan nai wairun læ yaowachon2019. http://rh.anamai.moph.go.th/download/all_file/index/%E0%B8%AA%E0%B8%96%E0%B8%B2%E0%B8%99%E0%B8%81%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B8%93%E0%B9%8CRH_2562_Website.pdf
- Moncher, F. J. (1996). The Relationship of Maternal Adult Attachment Style and Risk of Physical Child Abuse. *Journal of Interpersonal Violence*, 11(3), 335-350. <https://doi.org/10.1177/088626096011003002>
- Nolan, S., Hendricks, J., Ferguson, S., & Towell, A. (2017). Social networking site (SNS) use by adolescent mothers: Can social support and social capital be enhanced by online social networks? – A structured review of the literature. *Midwifery*, 48, 24-31. <https://doi.org/10.1016/j.midw.2017.03.002>
- Nuiman, T. (2011). phon khōng kān soēmsāng phalang ‘amnāt tō phruttkamkān pōngkan kān khloṭ kōn kamnot nai ying tang khan wairun Mutsalim [Effect of Empowerment Program

on Behaviors for Prevention of Preterm Labour Among Muslim Teenage Pregnant women][Master's thesis]. Prince of Songkla University

- Nupech, C. (2016). *khwāmraḥ khrai phukphan khōṅ māṇḍā tō thārok nai māṇḍā wairun lang khloṭ thī liāṅdu but duāi ton ‘ēṅ māṇḍā wairun lang khloṭ thī liāṅdu but duāi ton ‘ēṅ baṅg wēlā* [Maternal-infant Bonding of Teenage Postpartum Mothers with Full-Time Parenting and Non-full-Time Parenting][Master's thesis]. Prince of Songkla University
- Phromchaisa, P. (2012). *phon khōṅ kān songsaēm kān sanapsanun thāṅ sangkhom tō botbāt kān namāṇḍā nai sattri tang khan wairun* [Effect of Social Support Enhancement on Maternal Role Among Adolescent Pregnant Women][Master's thesis]. Changmai University.

- Plangwan, W. (2012). *phon khōṅ prokrēm kān songsaēm kānrapru khwāmsāmat khōṅ ton ‘ēṅ tō phruttkam sukhaphāp dān phōchanākān khōṅ ying tang khan wairun* [Effects of self-efficacy enhancement program on nutritional health behavior of pregnant adolescents][Master 's thesis]. Khon Kaen University.

- Pollak, S. D., & Sinha, P. (2002). Effects of early experience on children's recognition of facial displays of emotion. *Developmental Psychology*, 38(5), 784–791.
<https://doi.org/10.1037/0012-1649.38.5.784>

- Russell, C. G., Taki, S., Azadi, L., Campbell, K. J., Laws, R., Elliott, R., & Denney-Wilson, E. (2016). A qualitative study of the infant feeding beliefs and behaviours of mothers with low educational attainment. *BMC Pediatrics*, 16(1), 69. <https://doi.org/10.1186/s12887-016-0601-2>

- Santos, J. S., Andrade, R. D., Silva, M. A. I., & de Mello, D. F. (2020). Strengthening self-care and child care of adolescent mothers through an event history calendar. *Journal of Pediatric Nursing*, 57, e23-e28. <https://doi.org/10.1016/j.pedn.2020.09.013>

- Seareesatein, Y. (2000). *patchai thī mī ‘itthiphon tō kān prap tuā dān botbāt nāthī khōṅ kān pen māṇḍā nai raya tang khan khōṅ ying wairun* [Factors influencing maternal role adaptation during pregnancy of adolescents][Master 's thesis]. Mahidol University

- Sousa, C., Herrenkohl, T. I., Moylan, C. A., Tajima, E. A., Klika, J. B., Herrenkohl, R. C., & Russo, M. J. (2011). Longitudinal Study on the Effects of Child Abuse and Children’s Exposure to Domestic Violence, Parent-Child Attachments, and Antisocial Behavior in Adolescence. *Journal of Interpersonal Violence*, 26(1), 111-136.
<https://doi.org/10.1177/0886260510362883>

- Srisomboon, A. (2010). *phon khōṅ kān songsoēm botbat kān pen māṇdā tō khwāmsamret nai botbat kān pen māṇdā khōṅ māṇdā wairun thī mai dai wāṅ kān tang khan* [Effect of a maternal role promoting program on maternal role attainment in adolescent mothers with unplanned pregnancies][Master's thesis]. Graduate school Mahidol University
- Sukrat, B. (2014). *Kān tang khan nai wairun: Nayobāi nāoṭhāṅ kāṇdamnōēn ngān læ tittām pramāēnphon* [Teenage Pregnancy: Policies, Guidelines, Performance, and Evaluation] (2nd ed.). Ministry of Public Health Publication.
- Suwannasom, K. (2012). *Phon khōṅ kānphayabān dōi yut khroṇkhruā pen sūṅklāṅ tō kān prap tua khōṅ khroṇkhruā thī mī māṇdā wairun tang khan mai phung prasong Na 'amphōē nādūna chāṅwat Maha Sarakham* [The effects of family-centered nursing on adaptation of families with unwanted pregnant teenagers, at Nadun District, Mahasarakham Province][Master's thesis]. Khon Kaen University.
- Wang, S. (2012). Adolescent mothers and older mothers: Who is at higher risk for adverse birth outcomes? *Public Health*, 126, 1038-1043
- Williams, L. R., & Turner, P. R. (2020). Infant carrying as a tool to promote secure attachments in young mothers: Comparing intervention and control infants during the still-face paradigm. *Infant Behavior and Development*, 58, 101413.
<https://doi.org/10.1016/j.infbeh.2019.101413>
- Wongin, S. (2014). *phon khōṅ prokrēm kān songsoēm kān sadāēṅ botbat kān pen māṇdā dōi nēn kānmī suānruām khōṅ sāmī tō kān sadāēṅ botbat kān pen māṇdā nai māṇdā wairun khan ræk*. [The Effect of a Maternal Role Attainment Enhancement Program Encountered spouse on Maternal role attainment of First-time Pregnancy Adolescents][Master's thesis]. Mahidol University.